

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jenny Paulsson

Upphovsmannens möjligheter att motsätta sig reklamavbrott

-en studie särskilt inriktad på filmverk visade i TV

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Professor Reinhold Fahlbeck
Immaterialrätt

Ht 2006

Sammanfattning

2002 visades Claes Erikssons film "Hajen som visste för mycket" och Vilgot Sjömans film "Alfred" i TV4 med ett flertal reklamavbrott. Upphovsmännen som ansåg sig kränkta av företagna reklamavbrott anmälde TV4 till Granskningsnämnden för radio och TV. Granskningsnämnden fann med knapp majoritet att reklamavbrotten var förenliga med den offentlighetsrättsliga regleringen.

Granskningsnämndens friande ledde till att Claes Eriksson och Vilgot Sjöman förde talan mot TV4 inför allmän domstol för upphovsrättsintrång då de ansåg att reklamavbrotten kränkt deras ideella rätt. Tingsrätten fällde TV4, ett domslut som hovrätten fastställde. Domen i hovrätten överklagades av TV4 och den 25 oktober 2006 beviljade HD prövningstillstånd. Datum för förhandlingen är i skrivande stund inte utsatt.

Uppsatsen tar sin utgångspunkt i avgörandet från Granskningsnämnden och domarna från tingsrätten och hovrätten och aktualiserar de lagregleringar som kan appliceras på situationen med reklamavbrott i film visad i TV.

Den offentlighetsrättsliga regleringen i radio och TV-lagen möjliggör för reklamavbrott i program om avbrotten sker på ett sådant sätt att - med hänsyn till naturliga pauser samt programmets sändningslängd och karaktär - varken programmets integritet och värde eller rättighetshavarnas rättigheter kränks. Den upphovsrättsliga lagregleringen sätter dock upp begränsningar genom att föreskriva att ändringar inte får göras i ett verk om de är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. I uppsatsen redogörs grundligt för ovanstående lagar i kombination med praxis på området.

Den upphovsrättsliga bedömningen om en företagen ändring skall anses vara kränkande är komplex och oklarheter råder i nuläget beträffande vilka parametrar som skall användas i bedömningen. Vidare är det oklart hur stor vikt vardera faktor skall tillmätas.

Utöver dessa oklarheter föreligger det också en viss tvekan om förhållandet mellan reglerna i upphovsrättslagen och radio och TV-lagen. Att de offentlighetsrättsliga reglerna inte skall påverka den upphovsrättsliga bedömningen står sedan länge klart. Hur de upphovsrättsliga reglerna påverkar en bedömning enligt radio och TV-lagen är emellertid fortfarande inte utrett och författaren ställer sig hoppfull till att denna fråga kommer att besvaras av HD.

Ovan anförda aspekter ges även en internationell utblick genom en redogörelse av motsvarande reglering och praxis i Italien, Frankrike och USA.

Slutligen konstateras att frågan om reklamavbrott skall anses utgöra en kränkning av upphovsmannen ideella rätt i nuläget snarare är av principiell än av praktisk betydelse. Frågor om reklamavbrott kommer troligen fortsättningsvis lösas avtalsvägen oavsett om HD kommer fram till att reklamavbrotten i Claes Eriksson och Vilgot Sjömans filmer skall anses utgöra kränkande ändringar eller inte.

HD:s avgörande är emellertid fortfarande av stort intresse. Blotta vetskapen att reklamavbrott i film kan kränka upphovsmannens ideella rätt torde vara en seger för upphovsmännen. Ett sådant domslut skulle innebära att en upphovsman alltid principiellt kan motsätta sig en visning av sitt verk i TV med reklamavbrott. Huruvida detta innebär att en upphovsman rent ekonomiskt kommer ha möjlighet att tacka nej till en visning i TV, vilken utgör ett av få medier att nå ut med sitt verk i, är en annan fråga.

Innehåll

SAMMANFATTNING

FÖRKORTNINGAR	1
1 INLEDNING	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte och avgränsningar	3
1.3 Metod och material	4
1.4 Disposition	4
2 UPPHOVSRÄTTENS IDEELLA DEL	6
2.1 Allmänt om den ideella rätten	6
2.2 Respekträtten	7
2.2.1 Historik	7
2.2.2 Innehåll	8
2.2.2.1 Ändringar i verket vid framförande eller måndfaldigande	9
2.2.2.2 Ändringar i exemplar av verket	13
2.2.2.3 Återgivande av verket i främmande miljö	13
2.2.2.4 Sammanfattning och kommentar	15
3 REKLAMAVBROTT I TV-SÄNDNINGAR	17
3.1 Bakgrund	17
3.2 TV-Direktivet	18
3.3 Radio och TV-lagen	19
3.3.1 Granskningsnämnden för radio och TV	20
3.3.2 Förhållandet mellan RTL och URL	21
3.4 Claes Eriksson och Vilgot Sjöman mot TV4	22
3.4.1 Granskningsnämndens avgörande	22
3.4.2 Tingsrättens avgörande	25
3.4.2.1 Bakgrund och sakomständigheter	25
3.4.2.2 Tingsrättens bedömning	25
3.4.2.3 Chefsrådmannens skiljaktiga mening	28
3.4.3 Hovrättens avgörande	29
3.5 Analys av domarna mot TV4	30
3.5.1 Allmänt om domarna och bedömningen	30
3.5.2 Anläggande av en objektiv måttstock	31
3.5.3 Förhållandena inom ifrågasatt konst och omständigheterna i det särskilda fallet	32
3.5.4 Verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende	33
3.5.5 Återgivning i ursprungligt eller bearbetat skick	33

4	IDEELL RÄTT INTERNATIONELLT	34
4.1	Bernkonventionen	34
4.1.1	Allmänt om Bernkonventionen	34
4.1.2	Artikel 6bis	35
4.2	Ideell rätt i Frankrike	36
4.2.1	Allmänt om den ideella rätten	36
4.2.2	Praxis i filmsammanhang	38
4.3	Ideell rätt i Italien	40
4.3.1	Allmänt om den ideella rätten	40
4.3.2	Praxis i filmsammanhang	40
4.4	Ideell rätt i USA	41
4.4.1	Allmänt om den ideella rätten	41
4.5	Sammanfattande kommentar	43
5	ÖVERLÅTELSE OCH EFTERGIFT AV UPPHOVSRÄTT	45
5.1	Allmänt om överlåtelse av upphovsrätt	45
5.1.1	Eftergift av den ideella rätten	45
5.1.2	Ändringsförbud enligt och 28 § URL	47
5.2	Eftergift i Claes Eriksson och Vilgot Sjöman mot TV4-domen	49
6	AVSLUTANDE DISKUSSION	50
	BILAGA A-TABLÅ ÖVER REKLAMAVBROTEN I HAJEN SOM VISSTE FÖR MYCKET	55
	KÄLL & LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	64

Förkortningar

BK	Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk
IIC	Industrial Property and Copyright
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätten
KLYS	Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd
Prop	Proposition
RegR	Regeringsrätten
RIDA	Revue internationale du droit d'auteur
RH	Rättsfall från hovrätterna
RTL	Radio- och TV-lag (1996:844)
SOU	Statens Offentliga Utredningar
TfR	Tidskrift For Rettsvitenskap
TR	Tingsrätten
URL	Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
WIPO	World Intellectual Property Organization

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I Sverige rådde fram till 1991 ett totalförbud mot reklaminslag i TV-sändningar. Reklamfinansierade kanaler var emellertid vid denna tidpunkt ingen nyhet för det svenska folket. Sedan slutet av 80-talet hade bl.a. TV3 och Kanal 5 börjat sända program till Sverige via satellit från Storbritannien. Dessa sändningar föll inte under svensk jurisdiktion då den s.k. sändarlandsprincipen¹ fastslog att det lands lagar var tillämpliga varifrån sändningen skedde. Då de brittiska lagarna tillät reklamavbrott i stor utsträckning kunde dessa programföretag arbeta på kommersiella villkor vilket medförde att svensk marksänd television hamnade i ett oförmånligt konkurrensläge.

Diskussionen om reklam som en metod för att finansiera svensk television blev kontroversiell och komplex då flertalet intressegrupper ansåg sig vara eller komma att bli påverkade av fenomenet. Grunden för motståndet mot reklamfinansierad television hade sin utgångspunkt i ett flertal oönskade effekter som förknippades med sådana sändningar. Bl.a. ansågs reklam i TV hota dagstidningarnas ekonomi. Vidare bedömdes reklam i TV vara mer påträngande och innehållsfattig och likt utländska erfarenheter hade visat kunde reklamfinansierad TV leda till ett utslätat programutbud.²

Mot införande av reklamfinansierad television var konsumentgrupper som värnade om tittarnas rätt att ostört ta del av TV-program. Mot var också ett flertal upphovsrättsliga grupper som var av uppfattningen att sådana reklamavbrott innebar en kränkning av deras verk. Debatten mynnade slutligen ut i en lagändring som möjliggjorde TV4:s bildande. TV4 kom därmed att bli den första reklamfinansierade kanal som föll under svensk jurisdiktion och lag.

Reklamavbrott har sedan dess fortsatt vara föremål för flertalet diskussioner som fortfarande präglas av starka intressekonflikter.

Motståndet mot reklamavbrott från upphovsmän, framförallt regissörer, har varit stort ända sedan TV4:s introduktion. Den juridiska debatten om reklamavbrott i film ställdes dock inte på sin spets förrän 2002 då Claes Eriksson och Vilgot Sjöman anmälde TV4 till Granskningsnämnden för radio och TV sedan TV4 gjort reklamavbrott i deras filmer. Granskningsnämnden friade TV4 med knapp majoritet. Claes Eriksson och Vilgot Sjöman stämde då TV4 inför allmän domstol för upphovsrättsintrång

¹ I nuläget läggs inte fokus på vilket land sändningen sker ifrån utan istället avgörs jurisdiktionsfrågan efter vilket land programföretaget är etablerat i. Se rådets direktiv 89/552/EEG (det s.k. TV-direktivet) ändrat genom direktiv 97/36/EG, se även Granskningsnämndens beslut SB 202/00, SB 203/00.

² Se prop. 1990/91:149, s. 39.

då de ansåg att reklamavbrotten i filmerna kränkt deras ideella rätt. Tingsrätten fällde TV4, ett domslut som hovrätten senare fastställde. Domen har sedermera överklagats till Högsta domstolen av TV4. Den 26 oktober 2006 lämnade HD slutligen prövningstillstånd i frågan.

Domarna har väckt stor uppmärksamhet såväl i svensk som i utländsk kulturdebatt. Upphovsmän och deras intresseorganisationer jublar och anser att en starkare ideell rätt inom upphovsrätten i Sverige kan utläsas av underinstansernas domar.

Vilgot Sjöman tilldelades Ingmar Bergman-priset 2002 för sin insats i kampen mot reklamavbrott i film. I prismotiveringen kan utläsas Bergmans syn på reklamavbrott i upphovsrättsliga verk;

“Då en filmförevisning i TV bryts och en rekommendation av maträtter, motorcyklar och dambindor dånar fram med förhöjd ljudstyrka blir jag rasande, mitt blodtryck stiger och jag drabbas av en emotionell chock. Jag känner mig förorättad och ordentligt misshandlad, ungefär som om jag själv hade gjort den sönderbrutna filmen.”³

TV4 å andra sidan upplever i dagsläget en frustration beträffande ovissheten hur och när reklamavbrott kan göras utan att trampa upphovsmännen på tårna.

Frågan är i dagsläget mycket aktuell och av praktisk betydelse och är därför i behov av vidare utredning.

1.2 Syfte och avgränsningar

Syftet med denna uppsats är att redogöra för de regelverk som behandlar reklamavbrott i TV-sändningar speciellt inriktat på spelfilm. Vidare kommer en utförlig genomgång och analys göras av tingsrättens- och hovrättens domar avseende reklamavbrotten i Claes Eriksson och Vilgot Sjömans filmer. Mitt syfte är att försöka utreda när och hur det är tillåtet att göra reklamavbrott för att inte kränka upphovsmannens ideella rätt. Den ideella rätten är oöverlåtbar men det finns en möjlighet att efterge denna. Jag skall försöka utreda hur en sådan eftergift av den ideella rätten för just reklamavbrott skulle kunna se ut. Stor osäkerhet bland reklamfinansierad television torde i dagsläget råda beträffande när reklamavbrott överhuvudtaget kan göras utan att upphovsmannen blir kränkt och även vilken typ av reklam som kan anses vara tillåten.

Uppsatsen behandlar ett relativt snävt område inom upphovsrätten framförallt med sikte på den ideella rätten. Denna utgörs i svensk rätt av två delar, upphovsmannens rätt att bli namngiven och rätten till respekt för

³ För att ta del av hela motiveringen till Bergmanpriset år 2003 hänvisas till KLYS hemsida, www.klys.se.

sitt verk. Namngivelsesrätten saknar relevans för denna uppsats och kommer således inte behandlas.

Tanken var från början att utelämna de offentlighetsrättsliga reglerna som rör reklamavbrott. Dessa finns i radio och TV-lagen. Under arbetets gång har jag emellertid funnit relevans för en genomgång av även denna reglering. Inför eventuell domstolsförhandling i HD har uttalats att det är av vikt att utreda hur den privaträttsliga ordning som gäller för det ideellrättsliga skyddet påverkas av radio och TV-lagens regler. Dessa tillåter trots allt att filmer i TV-sändningar får avbrytas med reklamsändningar.⁴

1.3 Metod och material

Vid författandet av denna uppsats kommer sedvanlig juridisk metod att användas.

Lagar, lagförarbeten och rättspraxis kommer att studeras. Rättspraxis kommer även analyseras från diverse rättsordningar för att få en uppfattning om den ideella rättens styrka i andra rättsordningar. Då jag inte haft möjlighet att ta del av några fulltextversioner av franska eller italienska domar bygger avsnitten om fransk och italiensk rättspraxis på redogörelser från doktrin på området. Reklamfinansierad television är den vanligaste finansieringsmetoden för TV-kanaler i de flesta europeiska länder samt i USA. Dessa rättsordningar är därför av stort intresse för uppsatsen. Av särskilt intresse kommer studier av EU:s medlemsländer vara då de offentlighetsrättsliga lagreglerna i dessa länder bygger på ett direktiv som harmoniserar den offentlighetsrättsliga regleringen av TV-sändningar i Europa.

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med en genomgång av den ideella rätten och dess utformning i svensk rätt. I detta kapitel görs även en genomgång av de fåtal rättsfall som tagits upp till prövning just rörande respekträtten.

I kapitel 3 redogörs för det offentlighetsrättsliga regelverk som gäller på området, nämligen radio och TV-lagen. Denna lag tar inte direkt sikte på upphovsmannens ideella rätt men sätter likväl gränser för när och hur reklampauser får göras. I samma kapitel redovisas det avgörande från Granskningsnämnden för radio och TV som behandlar frågan om reklamavbrotten i Claes Eriksson och Vilgot Sjömans filmer. Detta avgörande föranledde upphovsmännen att stämma TV4 vid Stockholms tingsrätt. Tings- och hovrättens avgöranden behandlas. Domstolarnas bedömningar kommer ges ett stort utrymme då det är första gången som just reklamavbrott i film tagits upp till domstolsprövning. Kapitlet avslutas med en analys av rättsfallen.

⁴ Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända spelfilmer ett brott mot ideell rätt? Offentlighetsrättsligt stöd för tolkning och tillämpning av en privaträttslig ordning, s.1.

I kapitel 4 görs en internationell utblick om vad som gäller angående den ideella rätten på filmens område. Först görs en kort introduktion av Bernkonventionen som är den äldsta och mest betydelsefulla konventionen på upphovsrättsområdet. Sedan redogörs i korthet för den ideella rättens ställning i Frankrike och Italien. I dessa länder har frågan om reklamavbrott tagits upp till prövning av ett flertal domstolar varför rättspraxis kommer studeras. Kapitlet avslutas med en genomgång av den ideella rätten i USA. Detta s.k. "common-law"- land har inte samma rättstradition beträffande den ideella rätten som Sverige och ovan nämnda länderna har. USA valde emellertid 1989 att ansluta sig till Bernkonventionen och har därmed en skyldighet att leva upp till BK:s Artikel 6bis innehållandes regler om den ideella rätten.

Kapitel 5 behandlar frågor om eftergift av den ideella rätten. Denna kan som tidigare nämnts inte överlåtas men däremot efterges. Innebörden av detta kommer att diskuteras i detta kapitel. Vidare kommer diskussion att föras kring hur en eventuell eftergift av den ideella rätten för just reklamavbrott skulle kunna se ut. En av huvudfrågorna i Claes Eriksson och Vilgot Sjöman mot TV4 var frågan om regissörerna kunde anses ha eftergett sin ideella rätt. Tingsrätten och hovrätten kom fram till att så ej var fallet. Detta kommer även analyseras i kapitlet.

Slutligen förs en avslutande diskussion. Här kommer min frågeställning besvaras och avslutande synpunkter framföras.

2 Upphovsrättens ideella del

2.1 Allmänt om den ideella rätten

Svensk upphovsrätt kan sägas vara dualistisk i bemärkelsen att den innehåller såväl en ekonomisk som en ideell del.⁵ Reglerna för dessa hittas i lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.⁶ Den ekonomiska rätten faller utanför ramen för denna uppsats men innebär i stort att upphovsmannen till ett verk har rätten att bestämma hur detta ska utnyttjas ekonomiskt. Förenklat tillförsäkras den ekonomiska rätten genom att upphovsmannen ges vissa ensamrätter som närmare definieras i URL.⁷ Den ekonomiska rätten ger upphovsmannen en exklusiv ensamrätt att förfoga över verket. Detta anges i 2 § 1 st. URL:

“Upphovsrätt innefattar, med de inskränkningar som föreskrivs i det följande, uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten...”

Utöver den ekonomiska rätten tillförsäkras upphovsmannen även ett visst ideellt skydd för sitt verk. Tanken är att upphovsmannen har en stark personlig, känslomässig eller intellektuell relation till sitt verk som anses vara skyddsvärd och som den ideella rätten skall värna. Den ideella rättens personliga karaktär föranleder att denna, till skillnad från den ekonomiska rätten, är oförytterlig, d.v.s. oöverlåtbar.⁸

Den ideella rätten har sitt ursprung i fransk rättsuppfattning som ger ett vitt skydd för s.k. ”droit moral”⁹. Vid tillkomsten av 1960 års URL valde lagstiftaren att skydda två grenar av droit moral, nämligen rätten att bli angiven som upphovsman i samband med sitt verk (droit de paternité) samt rätten till respekt för verket (droit au respect).¹⁰

Reglerna för den s.k. namngivelsesrätten och respekträtten finns i 3 § URL. Gällande reklamavbrott i film är som tidigare nämnts endast

⁵ Ekström, Gustavsson, Sundberg, Ideell rätt, s. 64-65 i Levin, Nordell, Sundberg (red), Upphovsrätt i millenietid, Rosén, Jan, Förlagsrätt, s. 106-109. Uppdelning kan göras mellan de rättsordningar som precis som Sverige gör en uppdelning mellan upphovsmannens ekonomiska och ideella rättigheter samt de rättsordningar där dessa är odelbara, s.k. monistiska. Detta synsätt dominerar t.ex. helt i den tyska doktrinen. Enligt det monistiska synsättet består visserligen upphovsrätten av ekonomiska och personliga beståndsdelar men dessa går inte att dela upp.

⁶ Citeras fortsättningsvis Upphovsrättslagen (URL).

⁷ Olsson, Henry, Copyright, s. 49, Carlén-Wendels, Thomas, Upphovsrätt i reklam och media, s. 61.

⁸ Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen, en kommentar, s. 94 och 99.

⁹ Internationellt används oftast termerna ”droit moral” eller ”moral rights”. Dessa termer är även accepterade i svensk doktrin. Den svenska översättningen utgörs dock av begreppet ”ideell rätt”. Under arbetets gång kommer denna term mestadels användas. I kapitlet om internationell rätt användes även ovan nämnda termer.

¹⁰ Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen, en kommentar, s. 94.

respekträtten av intresse. Denna kommer hädanefter behandlas genomgående.

2.2 Respekträtten

2.2.1 Historik

En av huvudbestämmelserna beträffande den ideella rätten utgörs av den s.k. respekträtten. Då upphovsmannen anses ha en speciell personlig relation till sitt verk är det givetvis av stor vikt för honom/henne att kunna motsätta sig att verket återges i vanställt eller stympat skick eller att verket visas i ett sammanhang som kan anses vara kränkande.¹¹

I 1919 års lagar¹² som var föregångare till 1960 års URL fanns inga generella bestämmelser som skyddade upphovsmannen mot att hans verk utsattes för förvanskning, stympning eller liknande förfaranden.¹³ 1960 års lag tillkom efter önskemål om en gemensam nordisk lagstiftning på området. Dåtida lagstiftning på området ansågs till stora delar föråldrad, speciellt med hänsyn till utvecklingen inom film, grammofon, radio och television.¹⁴ För att stämma överens med övrig nordisk rätt samt för att vara i överensstämmelse med internationella åtaganden, främst för att harmoniera med den reviderade Bernkonventionen från 1928, ansågs en egen paragraf innehållandes den ideella rätten behövas.¹⁵ Vidare konstaterades att då respekträtten utgjorde en väsentlig del av den ideella rätten var en generell bestämmelse nödvändig i lagtext.¹⁶ Förvisso resonerades kring att upphovsmannen redan genom sin förfoganderätt har en viss möjlighet att hävda sina ideella intressen. Redan då han överlåter verket skulle han kunna bestämma i vilket skick detta skall framläggas för allmänheten. Denna möjlighet, d.v.s. att genom avtalsbestämmelser skydda sitt verk, existerar emellertid inte om verket används utan lov eller om verket med stöd av lag utnyttjas fritt eller då ingrepp görs i exemplar av verket. Detta ansågs motivera att skyddet för verkets integritet skulle regleras genom ett stadgande med generell räckvidd, vilket kan åberopas mot envar som utnyttjar verket eller innehar exemplar av detta.¹⁷

¹¹ Olsson, Henry, Copyright, s. 145, SOU 1956:25 s. 121.

¹² 1919 års lagar var föregångare till 1960 års URL och innefattade tre olika lagar beroende på vilken typ av konstnärligt verk det gällde, nämligen lagar den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk, om rätt till verk av bildande konst samt om rätt till fotografiska bilder. Mer information om dessa lagar finns i SOU 1956:25 s. 37ff.

¹³ SOU 1956:25 s. 119.

¹⁴ Prop. 1960:17, s. 1 och 25ff.

¹⁵ SOU 1956:25 s. 47.

¹⁶ Ibid, s. 119.

¹⁷ SOU 1956:25, s. 121.

2.2.2 Innehåll

Från och med tillkomsten av 1960 års URL regleras respekträtten i 3 § 2 st. URL. I denna föreskrivs att:

”Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen”

Auktorrättskommittén ansåg att respekträtten var skyddsvärd då upphovsmannen lagt ned sin skapande förmåga och en del av sin personlighet i sitt verk. Det skulle således innebära ett verkligt lidande, en ideell skada, att bevittna ett ingrepp i detta.¹⁸ Denna ideella skada har vissa likheter med sådan skada som kan vållas genom ärekränkning. Vid bedömningen av om ett intrång gjorts i den ideella rätten är det viktigt att poängtera att det är upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende som skall ha kränkts. Omgivningens uppfattning av honom som samhällsmedlem, d.v.s. kränkningar av upphovsmannens personliga anseende, faller inom ramen för straffrätten och brottet ärekränkning.¹⁹ Det räcker heller inte att upphovsmannen rent allmänt känner sig kränkt. Kränkningen måste riktas mot hans anseende som upphovsman eller hans egenart i detta avseende.²⁰ Med egenart menas upphovsmannens känsla för sitt verk och på det sätt som hans personlighet tagit sig uttryck i verket.²¹ Att även upphovsmannens egenart skyddas motiveras med att bearbetningar av ett verk kan göras med en formell skicklighet som i andras ögon inte påverkar dennes anseende eller t.o.m. höjer hans anseende. En sådan ändring kan likväl vara ett ingrepp i verkets integritet och kränka den känsla som upphovsmannen känner för det verk han skapat. Som exempel nämns i propositionen att ett allvarligt betonat skådespel ändras så att det får en komisk karaktär. Det nya verket må vinna allmänhetens och kritikens uppskattning men ingreppen kan givetvis fortfarande uppfattas som kränkande för upphovsmannen.²²

3 § 2 st. URL anger ramen för situationer då kränkning av respekträtten kan ske. Verket får inte *ändras* så att det är kränkande för upphovsmannens konstnärliga eller litterära anseende eller egenart. Ändringar kan göras vid mångfaldigande eller framförande av verket. Ändringar kan även göras i exemplar av verk. Slutligen kan verket, utan att ändras, visas i en sådan form eller i ett sådant sammanhang som är kränkande för upphovsmannen.²³ Nedan följer en detaljerad genomgång av ovan nämnda situationer.

¹⁸ SOU 1956:25, s. 121.

¹⁹ SOU 1956:25, s. 122.

²⁰ Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen en kommentar, s. 98.

²¹ Strömholm, Stig, Teaterrätt, s. 102.

²² Prop. 1960:17, s. 65.

²³ Se lagtext 3 § 2 st. URL samt Bergström, Svante, Strömholm, Stig, Lärobok i Upphovsrätt, s. 50.

2.2.2.1 Ändringar i verket vid framförande eller måndfaldigande

Inte sällan görs ändringar i verk när de mångfaldigas eller framföres offentligt. Då ett verk ska överföras från en konstart till en annan är det till och med oftast nödvändigt att företa vissa ändringar. Dessa ändringar får dock inte vara av sådan vidd att de kränker upphovsmannens ideella intressen. Typsituationer där sådana ändringar ofta görs är vid filmatisering av en bok, strykningar i ett manuskript till en bok, färgläggning av svartvita filmer och dylikt.²⁴

Huruvida företagna ändringar skall anses utgöra ett ingrepp i respekträtten skall enligt förarbetena ses från upphovsmannens synvinkel men i övrigt skall en objektiv måttstock anläggas. Denna objektiva måttstock medför att justeringar för att ändra obetydliga tryckfel och översättningsfel inte kan räknas som en kränkning av respekträtten.²⁵ I doktrinen har detta liknats vid en "bagatelltröskel" som måste passeras. Först bör domstolen godta upphovsmannens beskrivning av om han känt sig kränkt för att sedan objektivt bedöma om kränkningen varit intensiv nog för att ha ansetts passera den s.k. bagatelltröskeln.²⁶ Efter att flera remissinstanser uttalat att det inte objektivt torde kunna gå att bedöma ifall en upphovsmans egenart blivit kränkt valde departementschefen att understryka att "bedömningen bör ske efter en såvitt möjligt objektiv måttstock".²⁷ Första lagutskottet uttalade slutligen att "sådana långtgående angrepp mot upphovsmannens egenart som avses lär i allmänhet även vara skadliga för hans litterära eller konstnärliga anseende".²⁸ Skillnaden mellan skyddsobjekten "anseende och egenart" riskerar enligt detta uttalande att utplånas.²⁹ Långt draget skulle detta i slutänden medföra att upphovsmannens känslor för sitt verk, d.v.s. den personliga koppling som upphovsmannen har till sitt verk som respekträtten skall skydda, skulle bestämmas enligt vad allmänheten ansåg om honom som upphovsman. Detta är enligt min mening en felaktig ståndpunkt. Som anförts i kap 2.2.2 ovan kan en ändring av ett verk vinna allmänhetens uppskattning och därmed t.o.m. höja upphovsmannens konstnärliga anseende. En sådan ändring kan fortfarande vara kränkande för upphovsmannen. Därmed kränkes upphovsmannens egenart men inte hans anseende.

Vid bedömningen av om en kränkande ändring gjorts måste hänsyn tas till en rad faktorer som kommer att påverka om upphovsmannens konstnärliga eller litterära anseende eller egenart blivit kränkt. Särskild hänsyn skall tas till verkets art och dess betydelse i litterärt och konstnärligt avseende. Det är vidare av vikt om återgivningen gör anspråk på att återge verket i ursprungligt eller bearbetat skick. Om ett verk återges som original har

²⁴ SOU 1956:25, s. 122 ff., Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen, s. 97 ff., Olsson, Henry, Copyright, s. 146 ff.

²⁵ SOU 1956:60 s. 122-123, Prop. 1960:17, s. 72.

²⁶ Strömholm, Stig, "Upphovsmans ideella rätt - några huvudlinjer", s. 325-326.

²⁷ Prop. 1960:17, s. 68-71.

²⁸ NJA II 1961, s. 76.

²⁹ Strömholm, Stig, "Upphovsmans ideella rätt - några huvudlinjer", s. 325-326.

upphovsmannen ett intresse av att denna återgivning är lik originalet eller att det klart framgår att verket bearbetats. Framgår ej detta kan tillägg, uteslutningar och förändringar lätt medföra att verket skall anses som förvanskat eller vanställt speciellt om det gäller ett mer betydande verk. Detta innebär då en kränkning för upphovsmannen.³⁰ Auktorrättskommittén anger som exempel att en betydande roman förkortas till en underhållig novell eller att ett seriöst musikstycke görs om till en schlager eller revyvisa. Detta skulle givetvis kränka upphovsmannens anseende eller egenart. I vissa fall kan även mindre, till synes obetydliga förändringar, verka kränkande för upphovsmannen. Beträffande lyrik kan förändringar av enstaka ord verka nedsättande för originalets konstnärliga värde.³¹ Om ändringar görs vid återgivning av litterära eller musikaliska verk av lägre konstnärligt värde är kraven inte lika stränga. En upphovsman till ett sådant verk skall dock vara skyddad mot allvarligare ingrepp.³²

Om ett verk bearbetas eller överföres till en annan konstart ska större ändringar av förklarliga skäl vara tillåtna. Det vore t.ex. omöjligt att göra en filmatisering av en bok utan att vidta förhållandevis stora ändringar.

Det finns ett antal rättsfall från HD som belyser frågan om kränkning av respekträtten. Frågor om reklamavbrott i filmer har dock inte prövats av högre instans än hovrätten. Detta avgörande kommer att behandlas utförligt i kapitel 3.4. Av relevans för uppsatsen kan dock övriga rättsfall vara som tagit upp kränkning av den ideella rätten trots att det inte avser det precisa fallet med reklamavbrott.

NJA 1971 s. 226 (Rydbeckmålet) handlade om huruvida dåvarande radiochef för Sveriges radio gjort sig skyldig till ideellrättsligt intrång då han klippt bort fyra sekvenser föreställandes en Vietnamdemonstration i ett TV-program vid namn "Den svenska fattigdomens betydelse". Programmet var till genren en samhällskritisk dokumentär som ämnade belysa de ekonomiska klyftorna i samhället. De bortklippta sekvenserna avsåg enligt upphovsmannen, Carlson, skildra kontraster mellan passivitet i form av en bingoafton i förhållande till aktivitet genom demonstrationssekvenserna som klipptes bort. Sekvenserna skulle även peka på en verklighet utanför Sverige. Carlson lämnade i sitt förhör besked om att han känt sig kränkt av sändningen av den klippta versionen och att han hade velat låta programmet utgå om det skulle visas i beskuret skick. Hovrätten kom till slutsatsen, vilken HD senare fastställde, att sambandet mellan de klippta sekvenserna och programmet i övrigt framstod som påfallande lösligt. Vidare konstaterades att scenerna inte kunde anses belysa ekonomiska klyftor i samhället vilket enligt Carlson var syftet med dokumentären. Således förelåg inte en sådan kränkning av upphovsmannens ideella rätt som avsågs i 3 § URL.³³

³⁰ SOU 1956: 62, s. 122ff., NJA II 1960, s. 64-65.

³¹ NJA II 1961, s. 64.

³² Ibid.

³³ NJA 1971 s. 226, s. 233.

Rättsfallet belyser bl.a. hur stor vikt upphovsmannens subjektiva uppfattning av ändringen skall tillerkännas. Bedömningen synes i enlighet med uttalandena i förarbetena ha gjorts efter objektiva kriterier. I fallet upplevde upphovsmannen uppenbarligen en icke obetydlig kränkning. Detta tillmättes inte någon betydelse av vikt. Vidare gjorde domstolarna i fallet ingen uppdelning i prövningen huruvida bortklippningen av scenerna kränkt upphovsmannens anseende eller egenart. Visserligen uttalades att bortklippningen av scenerna inte minskade dokumentärens samhällskritiska eller konstnärliga värde. Detta uttalande pekar mot att upphovsmannens egenart inte kränkts. Om upphovsmannen ämnat göra en samhällskritisk dokumentär och ändringarna inte minskade detta samhällskritiska värde riktade ändringarna sig inte mot det egenartade i upphovsmannens prestation.³⁴ Enligt min mening bör kritik ändock riktas mot domen då domstolarna inte tycks ha tillmätt upphovsmannens synpunkter någon betydelse av vikt. Bedömningen synes ha gjorts enbart enligt objektiva kriterier. I förarbetena påpekades att bedömningen skall göras enligt en objektiv måttstock men om ändringarna kränkt upphovsmannens egenart måste upphovsmannens synvinkel även beaktas. Detta gjordes enligt min mening inte i fallet. Det torde inte råda något tvivel om att Carlson kände sig kränkt av ändringarna då han hellre ville att programmet skulle utgå än visas i den klippta versionen.

Bedömningen av om en ändring gjorts i strid med 3 § URL skall som ovan nämnts göras med utgångspunkt från upphovsmannens synvinkel men i övrigt skall en objektiv måttstock anläggas. Om upphovsmannen avlidit skall bedömningen göras utifrån vad som anses kränkande för upphovsmannens personlighet sådan den kommit till uttryck i verket.³⁵ Denna fråga aktualiserades i *NJA 1974 s. 679* (Sveriges flagga) där en person gett ut en grammofonskiva. Första raden av låten motsvarade Ossiannilssons dikt "Sveriges flagga". Denna hade tonsatts av Hugo Alfvén. Verket hade därefter ändrats och texten innehöll fortsättningsvis ett pacifistiskt färgat innehåll riktat mot USA och dess inblandning i Vietnamkriget. Då de båda upphovsmännen var avlidna gjordes bedömningen av kränkningen med utgångspunkt i de båda upphovsmännens personligheter så som de kommit till uttryck i verken. Dikten "Sveriges flagga" tillkom som ett beställningsarbete till den första svenska flaggans dag 1916 och dikten som tonsatts av Alfvén har sedermera blivit känd som en fosterländsk hymn. Detta var långt ifrån det budskap som den ändrade sången hade. HD kom fram till att Ossiannilssons ideella rättigheter blivit kränkta genom att en del av hans dikt använts i ett främmande verk. På bedömningen invercade det faktum att Ossiannilssons första ord i dikten, som blivit kända genom Alfvéns tonsättning, lånats till en politisk propagandasång som var så långt ifrån Ossiannilssons intentioner med dikten som möjligt. Likaså hade Alfvén blivit utsatt för kränkning av sina ideella rättigheter genom att hans musikstycke framförts med annan text än den till vilket originalverket var skrivet.³⁶

³⁴ Rosén, Jan, Upphovsrättens avtal, s. 180.

³⁵ NJA 1974 s. 679.

³⁶ NJA 1974 s. 325, s. 328-330.

Av domskälen i rättsfallet framgår inte explicit om domstolen fann att det var upphovsmännens konstnärliga anseende eller konstnärliga egenart som hade kränkts. Mycket tycks dock tyda på att det är frågan om en kränkning av den konstnärliga egenarten. Domstolen poängterade nämligen att då de båda upphovsmännen var avlidna skulle bedömningen göras med utgångspunkt i hur deras personligheter tagit sig uttryck i verken. Jämfört med de mycket objektiva kriterier som användes i "Rydbeckmålet", verkar domstolarna i Sveriges Flagga tillmätt större hänsyn till upphovsmännens personligheter så som den kommit till uttryck i verken.

I fallet *NJA 1979 s. 352* (Max Walter Svanberg) hade konstnären färglitografi "den röda dagens blommande kroppar" försetts med tillägg och kommentarer av en annan konstnär. Syftet med dessa tillägg var att skapa en konstpolitisk debatt om svårigheterna att avgöra om ett verk är ett original eller en signerad reproduktion. Intrångstalan ogillades dock både av hovrätten och HD. Hovrätten konstaterade, vilket HD senare fastställde, som att de gjorda tilläggen endast upptog en liten yta av färglitografien och kunde tydligt särskiljas från denna. Det hade således inte företagits sådana ändringar på de konstnärligt bärande elementen av verket att verkets integritet kunde ha ansetts blivit angripet. Dessutom konstaterades att fenomenet att utnyttja ett välkänt konstverk som utgångspunkt och underlag för eget arbete anknyter till en tradition inom konsten som har kommit att bli utmärkande för vissa moderna konstströmningar, s.k. metakonst. Därmed hade Svanberg inte blivit förringad som konstnär genom ändringarna. Hans anseende hade därför ej blivit utsatt för sådan kränkning som stadgas i 3 § 2 st. URL. Svanbergs egenart ansågs ej heller ha blivit kränkt. Än en gång påpekade domstolarna användandet av den objektiva måttstocken vid bedömningen.

Intressant i Max Walter Svanberg-fallet är att domstolarna inte synes ha vägt in upphovsmännens egen inställning till ändringarna. Istället gjordes bedömningen efter så som hans personlighet kommit till uttryck i verket. Då upphovsmannen är vid liv torde det vara av intresse att höra hur denne upplevt ändringarna för att därefter enligt objektiva kriterier se om ändringarna inte är alltför bagatellartade.³⁷

Rättsfallen ovan är få och det är svårt att få en samlad bild av hur bedömningarna har gjorts. Kritik kan riktas mot att det verkar som ett visst mått av skönsmässig bedömning har varit för handen. Förarbetena ger inga klara riktlinjer för bedömningen. Svårt är givetvis att bedöma att saken skall ses från upphovsmännens synvinkel men i övrigt skall en *objektiv måttstock* anläggas. Detta begrepp är kort och opreciserat och därmed svårtolkat. Skillnader i avgörandena ovan föreligger i den bemärkelsen att i

³⁷ Rättsfallet kan jämföras med "Sveriges Flagga" där domstolen tog hänsyn till upphovsmännens personligheter så som dessa kommit till uttryck i verken. Anledningen till att en sådan bedömning gjordes i det fallet berodde på att upphovsmännen var avlidna och därmed ej kunde tillfrågas om sin inställning. I Max Walter Svanberg-fallet var upphovsmannen vid liv varvid dennes inställning borde tillmätas betydelse.

”Rydbeckmålet” förefaller upphovsmannens synvinkel inte alls tillmätts någon betydelse. I detta fall hade upphovsmannen innan sändning t.o.m. poängterat att han inte ville uppges som upphovsman i det skick som verket planerades visas i. Fallet skiljer sig även från övriga då allmänheten aldrig haft tillgång till ”originalverket”. I ”Max Walter Svanberg-fallet” var tilläggen och ändringarna på verket så tydligt gjorda att ingen kunde missta sig och tro att de var annat än kopior eller bearbetade verk.

2.2.2.2 Ändringar i exemplar av verket

Utöver att ändringar görs vid mångfaldigande av verk händer det även att ändringar görs i exemplar av verk. Detta är vanligast beträffande originalexemplar av konstverk. Det är enligt doktrinen vanligt förekommande att skulpturer, målningar och dylikt ändras för att anpassas till köparens personliga smak. Ofta görs ändringar ur anständighetssynpunkt, t.ex. att en naken figur påklädes. Huruvida en sådan ändring skall anses vara tillåten skall bedömas med beaktande av värdet av verket, konstnärens avsikt med detta samt syftet med ingreppet.³⁸ Vid tillkomsten av denna regel ansåg företrädare för den bildande konsten att samtliga ändringar av sådana verk skulle förbjudas. Departementschefen påpekade dock att avseende framstående originalarbeten följde redan av det föreslagna stadgandet att en ändring som sådan skulle utgöra en kränkning. Ändringar av produkter av enklare karaktär kan dock ske utan att det nödvändigtvis är kränkande för upphovsmannens konstnärliga anseende eller egenart.³⁹

Om syftet med ändringarna är att restaurera verket måste de anses vara tillåtna även om åtgärderna inte till fullo lyckats med att bevara verkets särprägel.⁴⁰ Vidare är det fullt tillåtet att förstöra verket. Vid tillkomsten av lagen diskuterades att även ett sådant förbud skulle införas men lagstiftaren fann till slut att en lagregel med ett sådant förbud skulle bli svår att utforma med tanke på de olika intresseavvägningarna som skulle behöva beaktas.⁴¹

2.2.2.3 Återgivande av verket i främmande miljö

Slutligen ger 3 § 2 st. URL för handen ett förbud att återge ett verk i sådan form eller i sådant sammanhang om det är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Även om ändringar inte görs i själva verket kan det visas i ett sådant sammanhang eller miljö som inte är önskvärd för upphovsmannen och som kränker hans anseende eller egenart. Typexempel som anges i förarbetena är att verket utges i förbindelse med diverse reklamster eller att ett seriöst litterärt verk illustreras med anstötliga teckningar. En situation som omnämns och som

³⁸ Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen - en kommentar, s. 97.

³⁹ NJA II 1961, s. 73-74.

⁴⁰ NJA II 1961, s. 66.

⁴¹ Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen - en kommentar, s. 97.

sedermåra även tagits upp för bedömning är att ett konstverk upphänges eller visas i en förnedrande miljö.⁴²

I *NJA 1974 s. 94* hade designern Gunilla Rudling gjort ett antal målningar och slutit ett avtal med ett förlag om reproduktion av målningarna, s.k. affischer för försäljning. Målningarna föreställde nakna kvinnor med bakgrund av blad och blommor. Designern avsåg att skapa romantiska motiv med åtanke av samtida strömningar bland ungdomar. Sju av affischerna som förlaget tryckte köptes av AB Europa Film och användes till att dekorera en vägg utanför en pornografisk biograf. Affischerna arrangerades så att delar av motiven föll bort och andra fotografier med pornografiskt motiv placerades på dem. HD fann likt tingsrätten och hovrätten att bilderna visats i ett sammanhang som var kränkande för konstnärinnan. HD konstaterade att affischerna hade bildat ram kring en plansch med stiliserade samlagsställningar och satts upp utanför en biograf som visade grova pornografiska filmer.⁴³

Om ett verk visas i ett pornografiskt eller sexuellt sammanhang torde det ofta innebära en kränkning av det slag som 3 § 2 st. URL avser. Detta bekräftades även i Stockholms Tingsrätts dom från 1970 refererad i NIR 1971 s. 219. (Jag är Nyfiken-Gul). Ett religiöst musikstycke ”Denne Gud, Han är vår Far” spelades i filmen ”Jag är nyfiken-gul” i en sekvens visandes ett par i en samlagsliknande ställning. Rådhusrätten fann att detta var en kränkning av upphovsmannens egenart. Vid bedömningen av huruvida en kränkning förelåg vid en objektiv bedömning fann rådhusrätten att ”det måste vara att räkna med att upphovsmannen till en andlig sång av det slag varom nu är fråga, upplever sammanställningen av sången med en scen av samlagskaraktär, som filmen innehåller, som kränkande för hans konstnärliga egenart”. Detta avgörande stärker påståendet att då ett verk visas i ett *sexuellt eller pornografiskt sammanhang* eller med anspelningar på sex torde det vara, även mätt ur en objektiv synvinkel, kränkande för upphovsmannen egenart. Rådhusrätten konstaterade emellertid att framförandet av sången till den omdiskuterade scenen inte kunde vara att anse som en kränkning av upphovsmannens anseende. Vid bedömningen torde verket som sådant dock spela en icke obetydande roll. I fallet, ”Jag är Nyfiken – Gul ” var det fråga om en andlig sång som är i motsatt förhållande till det som utspelades i den scen som den framfördes till. Det torde i det precisa fallet vara tämligen lätt att konstatera en kränkning. Om verket inte haft en religiös karaktär skulle det förmodligen inte ha räckt att det visades i förevarande sammanhang. Rättsfallet är dessutom relativt gammalt och ger föga vägledning om hur ett liknande fall skulle dömas i dagsläget.

Om ett verk visas i ett *politiskt sammanhang* kan även detta vara kränkande för upphovsmannen. I det ovan genomgångna fallet *NJA 1974 s. 679* (Sveriges Flagga) hade första raden i Osiannilssons dikt använts i en politisk kampvisa. Upphovsmannen var som nämnts avliden så saken fick ses från

⁴² SOU 1956:25, s. 126.

⁴³ NIR 1974 s. 94, s. 97-99.

hur dennes personlighet lagts ner i verket. Dikten hade skapats som en dikt till Hugo Alfvéns visa inför firandet av den första Svenska flaggans dag 1916. Svenska flaggans dag ansågs vara motsatt den innebörd som den nya dikten getts. Texten och musiken hade sedan tillkomsten blivit allmänt känd som en fosterländsk hymn och därmed hade verken förenats till en konstnärlig enhet. Trots detta var de ej att se som ett gemensamt verk utan varje verk skulle ses som självständigt. HD fann som ovan nämnts, att Osiannilsson utsatts för kränkning genom att en del av hans dikt använts i främmande sammanhang.

Enligt förarbetena utgör ytterligare typexempel på en kränkande situation att ett litterärt verk utges i förbindelse med allehanda reklamalster.⁴⁴

NJA 1985 s. 807 gällde en artikel skriven om brister i madrassutrustning för sjukhus. Artikeln användes för en viss marknadsföringsåtgärd varvid journalisten till artikeln begärde ersättning för kränkning av dennes ideella rätt. Marknadsföringsåtgärden gick till på så vis att en person hade bifogat artikeln till potentiella köpare av hans madrasser och påtalat att dessa inte kritiserats i artikeln. HD ansåg inte att varken journalistens anseende eller egenart blivit kränkt då användandet inte var nedsättande för journalisten. Utnyttjandet av artikeln som sådan berättigade dock till ekonomisk ersättning som tillföll journalisten redan i underrätterna.

2.2.2.4 Sammanfattning och kommentar

Bedömningen huruvida upphovsmannens konstnärliga eller litterära anseende eller egenart blivit kränkt är som synes ovan komplicerad. Enligt Auktorrättskommittén, vilket avgörandena i högre instans senare bekräftat, skall saken först ses ur upphovsmannens synvinkel men i övrigt ska en objektiv måttstock anläggas. Förarbetena är förtegrna om innebörden av den objektiva måttstocken och anger bara i korthet hur en sådan bedömning skall ske. I förarbetena föreligger vidare en viss diskrepans beträffande hur stor vikt upphovsmannens egen uppfattning skall tillmätas.⁴⁵ Detta har medfört svårigheter vid tolkning av förevarande paragraf. En bedömning måste göras med beaktande av omständigheterna i de enskilda fallen. Detta är av förståeliga skäl ett måste då det är omöjligt att sätta upp exakta riktlinjer för vilka ändringar som skall anses vara kränkande. I doktrin har den objektiva måttstocken tolkats som att upphovsmannens egen känsla för sitt verk och sina konstnärliga ambitioner skall beaktas i bedömningen men att ”man bör värja sig mot överdriven känslighet och överdriven uppskattning av den egna konstnärliga förmågan”.⁴⁶

Vissa parametrar skall enligt förarbetena tas i beaktande när bedömningen görs. En av dessa är värdet på verket. Verk som anses ha ett högt konstnärligt ”värde” synes tillerkännas starkare ideellt rättsskydd än mindre

⁴⁴ SOU 1956:25, s. 126.

⁴⁵ Se ovan förda resonemang i kap. 2.2.2.1. Viss skillnad tycks uttalas av Auktorrättskommittén, departementschefen och lagutskottet.

⁴⁶ Rosén, Jan, Förlagsrätt, s. 113.

värdefulla verk. Denna parameter strider enligt min mening mot grundläggande principer inom upphovsrätten. Enligt svensk upphovsrätt skall *samtliga verk* som uppnår en s.k. verkshöjd tillerkännas upphovsrättsligt skydd. Tröskeln för verkshöjden är relativt låg. Alla som skapar ett verk i upphovsrättslig mening skall skyddas likvärdigt. Att en bedömning skulle göras av domstolarna om vilka verk som är av ”högre konstnärligt värde” och därmed skulle åtnjuta starkare ideellt skydd torde inte vara förenligt med syftet att ge skydd åt allt andligt skapande som uppnår verkshöjden.⁴⁷ Enligt min mening skulle mycket godtyckliga bedömningar komma att ske om det skulle ankomma på domstolarna att bedöma om ett verk skall anses vara av högt värde eller inte. Vidare är det föga troligt att dessa har erforderlig kunskap inom området.

Domstolarna har i fallen som studerades tidigare i detta kapitel tyckts variera i hur stor vikt de lägger vid hur upphovsmannen själv upplever ändringen. Detta kan enligt min mening tolkas som att domstolarna gör skönsmässiga bedömningar. Ibland har upphovsmannens synpunkt och upplevelse tillmätts betydelse. Stundtals har dennes åsikt emellertid överhuvudtaget inte nämnts eller beaktats.

Domstolarna verkar även i vissa fall särskilja egenart från anseende och stundtals beakta dessa delar i kombination. Viss skepticism bör råda mot synsättet att i kombination beakta upphovsmannens anseende och egenart då det i förarbetena poängteras att en ändring inte nödvändigtvis behöver anses vara kränkande för både anseendet och egenarten. Kränkningen kan göras separat av upphovsmannens egenart och enbart även av dennes anseende. Det torde dock rimligtvis vara så att om upphovsmannens anseende kränks borde även hans egenart bli kränkt. Däremot är det inte nödvändigtvis så att en kränkning av en konstnärs egenart nödvändigtvis också innefattar en kränkning av dennes anseende. Om skillnaden mellan dessa två uttryck i slutändan skulle komma att suddas ut skulle resultatet bli att upphovsmannens känsla för sitt verk skulle bedömas efter allmänhetens värderingar av det och av honom som konstnär.

Frågan om ett verk visas i ett kränkande sammanhang har varit föremål för prövning i ett antal fall men inte i något nytt sådant. Frågan är om dessa rättsfall är vägledande i dagsläget. Det torde vara en rimlig slutsats att dra att om ett verk visas i ett pornografiskt sammanhang synes detta vara kränkande för upphovsmannen. I fallet ”Jag är nyfiken gul” var det inte fråga om någon samlagsscen de facto utan en scen innehållandes ett par fullt påklädda i något som skulle kunna antydast som en samlagsliknande ställning. Detta ansågs kränka tonsättarens egenart. Det är tveksamt om rättsfallet fått samma utgång om sången inte varit av andlig karaktär. Vidare är det svårt att veta hur utgången skulle ha blivit om fallet tagits upp till avgörande i nutid. Liberaliseringen i samhället torde peka mot att bedömningen skulle göras lite annorlunda.

⁴⁷ För mer information om upphovsrättens objekt hänvisas till Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen - en kommentar, s. 40ff.

3 Reklamavbrott i TV-sändningar

3.1 Bakgrund

I Sverige råde fram till 1991 ett förbud mot reklamfinansierad television. Innan dess förekom endast två marksända kanaler i Sverige. De finansierades genom mottagaravgift. Genom en lagändring i radiolagen (1966:755) möjliggjordes skapandet av Sveriges tredje kanal, TV4, som till skillnad från de övriga två skulle reklamfinansieras. Denna lagändring föranleddes bl.a. av det faktum att svenska folket redan sedan 80-talet var bekanta med reklamfinansierad TV då ett flertal kanaler, bl.a. TV3, sände via satellit från Storbritannien. Effekterna av TV-reklam framträdde alltså redan trots det svenska förbudet.⁴⁸ Vidare fick Sveriges marksända kanaler konkurrens från dessa kanaler som arbetade på fullständigt kommersiella villkor. Dessa företag behövde inte ta hänsyn till restriktioner beträffande programval och innehåll eller andra restriktioner som styr marksänd television.⁴⁹

Reglerna om reklam i TV i radiolagen (1966:755) ersattes 1996 av radio och TV-lagen (1996:844).⁵⁰ Reglerna om reklamavbrott gavs vid tillkomsten av dessa lagar en restriktiv utformning. Reklamavbrott tilläts endast mellan program och undantagsvis i längre pauser som ibland förekommer i sportsändningar. 2002 gjordes en ändring i RTL som möjliggjorde reklamavbrott även i spelfilmer och i TV-program. Lagändringen motiverades bl.a. med att det enligt dåvarande reglering fanns möjligheter att kringgå regeln om reklamavbrottens inplacering mellan programmen. Lagtexten gav ingen definition av vad ett program innebar och därmed kunde reglerna kringgå genom att längre program ofta avbröts av andra program, t.ex. nyhetssändningar, som i sin tur omgavs av annonssändningar.⁵¹ Konsekvensen av ett sådant kringgående blev att tittarna fick stå ut med ännu längre pauser och drabbades av fler störningar än vad som var avsett enligt RTL. Syftet med lagen, nämligen att skydda publiken från att ostört ta del av programinnehållet utan reklam, kunde bevisligen inte uppnås med de restriktiva reglerna. Utöver detta hade övriga TV-kanaler som inriktade sig på den svenska marknaden, men som valde att etablera sig utanför Sverige, fortfarande en konkurrensfördel genom att dessa endast behövde följa reglerna som gällde i sändarlandet.⁵²

Vidare medförde Sveriges medlemskap i Europeiska Unionen ett krav på efterföljande av rådets direktiv 89/552/EEG av den 3 oktober 1989 om

⁴⁸ Prop. 1990/91:149, s. 39.

⁴⁹ Ibid, s. 27-29 samt 105.

⁵⁰ Citeras fortsättningsvis RTL.

⁵¹ Prop. 2001/02:82, s. 10-11.

⁵² Prop. 2001/02:82, s. 11-12.

samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförande av sändningsverksamhet för television (TV-direktivet) ändrat genom Europaparlamentets och rådets direktiv 97/36/EG. Direktivet syftar till att möjliggöra fri rörlighet för TV-sändningar i Europa. De ursprungliga reglerna i RTL om tillåtlighet av reklamavbrott var alltför restriktiva för att vara förenliga med de rättigheter som TV-direktivet slår fast. Ytterliga skäl fanns därmed för en ändring av lagreglerna.⁵³

3.2 TV-Direktivet

TV-direktivet var det första direktivet på gemenskapsrättsnivå som införde regler om gränsöverskridande television innehållande regler om inplacering och utformning av reklam i TV-sändningar.⁵⁴ Då direktivet ändrades genom direktiv 97/36/EG gavs nya utvidgande regler för reklamavbrott.⁵⁵

Direktivet innehåller s.k. minimiregler som gäller för TV-sändningar från EU:s medlemsstater. Medlemsstaterna har därmed möjlighet att nationellt ha strängare regler. Den medlemsstat varifrån en sändning härrör har en skyldighet att se till att sändningen följer det landets lag.⁵⁶

Direktivet har till syfte att möjliggöra fri rörlighet för TV-sändningar. Genom att varje medlemsstat på ett lämpligt sätt säkerställer att programföretagen inom sin jurisdiktion uppfyller de miniminivåer som direktivet uppställer, nås syftet att fri och rättvis konkurrens mellan företag inom samma bransch upprätthålls.⁵⁷

I direktivets fjärde kapitel Artikel 11 stadgas hur reklaminslag får sättas in i program. Enligt huvudregeln i Artikel 11.1 skall reklamavbrott göras mellan programmen. Emellertid är det i vissa fall möjligt att infoga reklamavbrott i program. Detta får endast göras om det sker på ett sådant sätt, med hänsyn till naturliga pauser samt programmets sändningslängd och karaktär, att varken programmets integritet och värde eller innehavarnas rättigheter kränks. Utöver detta måste vissa villkor i Artikel 11.2-11.5 vara för handen.⁵⁸

Artikel 11.3 reglerar reklamavbrott i spelfilmer eller filmer gjorda för TV och anger antalet avbrott som får göras. Vidare stipuleras i Artikel 11.4 att minst 20 minuter skall förflyta mellan reklaminslagen i programmen.

⁵³ Ibid, s. 10.

⁵⁴ Eliason, Marianne Wennberg, Bertil, Yttrandefrihetsgrundlagen, s. 41.

⁵⁵ Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända spelfilmer ett brott mot ideell rätt?

Rättsutlåtande av professor Jan Rosén, s. 2.

⁵⁶ Eliason, Marianne, Wennberg, Bertil, Yttrandefrihetsgrundlagen, s. 40-41.

⁵⁷ Prop. 2001/02:82, s. 8-9, Eliason, Marianne Wennberg, Bertil,

Yttrandefrihetsgrundlagen, s. 40-41.

⁵⁸ Prop. 2001/02:82, s. 9.

3.3 Radio och TV-lagen

Företagna ändringar i RTL per 1 januari 2002 gjordes bl.a. för att Sverige skulle leva upp till sina förpliktelser enligt TV-direktivet. Reglerna om avbrott för reklam är i nuläget i det närmaste identiska med direktivets. I 7 kapitel RTL ges föreskrifter om reklam och annan annonsering. Huvudregeln stadgas i 7 kapitlet 7 § som stipulerar att annonser i TV-sändningar skall sändas mellan programmen. Andra meningen möjliggör dock för undantag från huvudregeln;

“Under förutsättning att villkoren i 7 a § uppfylls får annonser dock avbryta ett program om det sker på sådant sätt att - med hänsyn till naturliga pauser samt programmets sändningslängd och karaktär - varken programmets integritet och värde eller rättighetshavarnas rättigheter kränks”.

I förarbetena uttalas att med rättighetshavare avses både upphovsmannen samt närstående rättighetshavare om det finns sådana. Vidare avses den till vilken rättighetshavarens rättigheter kan ha övergått. Under utarbetandet av lagändringen föreslogs att uttrycket i Artikel 11.1 i TV-direktivet, som föreskriver att ”innehavarnas rättigheter” inte får kränkas, skulle antas. Lagrådet betonade i sitt utlåtande vikten av att med innehavare skall förstås upphovsmännen och inte programföretagen. Läst isolerat ansåg det att termen ”innehavarens rättigheter” gav intryck av att det skulle röra sig om programinnehavarnas rättigheter. Därför infördes termen ”rättighetshavare” för att poängtera att det var upphovsmännens rättigheter som inte får kränkas.⁵⁹

Enligt förarbetena innebär regeln bl.a. att annonser skall infogas där det redan utan ett reklamavbrott skulle vara ett avbrott i programmets kontinuitet. I dramer sker sådana ”naturligt avbrott” vid ”scenförändringar eller markanta avvikelser i handlingen”. Vidare ges exempel på att sådana naturliga avbrott sker i diskussionsprogram eller dokumentärprogram antingen vid ämnesbyte, när nya deltagare introduceras i diskussionen eller vid direktsändning i slutet av filmande inlägg. I lätta underhållningsprogram är det lämpligt att göra avbrotten när en scen eller sekvens avslutas.⁶⁰

7 a § RTL reglerar möjligheten till reklamavbrott i spelfilmer och filmer som är gjorda för TV, utom TV-serier, lätta underhållningsprogram och dokumentärprogram. Annonser får göras om programtiden överstiger 45 minuter. Annonser får sändas en gång för varje hel period om 45 minuter. Om den programlagda sändningstiden är minst 20 minuter längre än två eller flera fullständiga perioder om 45 minuter får annonser sändas ytterligare en gång. Den programlagda sändningstiden är tiden från och med den tidpunkt då programmet enligt tablån skall börja till dess att det skall

⁵⁹ Prop. 2001/02:82, s. 15 och 26.

⁶⁰ Ibid.

sluta inklusive avbrott för annonser och trailrar men exklusive avbrott för andra program.⁶¹

Även 7 a § RTL har identisk lydelse med TV-direktivets Artikel 11.3 för att leva upp till de förpliktelser som TV-direktivet uppställer. Nedan visas en tabell som sammanställer antalet avbrott som får göras beroende på sändningstid av programmet i minuter.⁶²

Sändningstid i minuter	Antal avbrott
Upp till 45	Inget avbrott
46–89	Ett avbrott
90–109	Två avbrott
110–154	Tre avbrott
155–199	Fyra avbrott
200–244	Fem avbrott

Det ankommer i första hand på programföretagen att bedöma att reklamavbrott görs i överensstämmelse med RTL och i sista hand på Granskningsnämnden för radio och TV.⁶³

3.3.1 Granskningsnämnden för radio och TV

Granskningsnämnden för radio och TV är en statlig myndighet som har till uppgift att göra efterhandsgranskningar av innehållet i radio och TV-program. Nämnden företar granskningar efter anmälningar från tittare och lyssnare eller på eget initiativ. Sändningarna i radio och TV skall följa RTL. Granskningsnämnden granskar bl.a. att reglerna om annonsering efterlevs.

Regeringen utser för en period av tre år sju ordinarie ledamöter och fyra suppleanter. Ordföranden och vice ordföranden är domstolsjurister. De övriga kommer från olika verksamhetsområden och har stor erfarenhet av frågor som rör massmedia, kultur och samhällsfrågor.⁶⁴

Om Granskningsnämnden finner att ett programföretag gjort en överträdelse av bestämmelserna om bl.a. annonser i RTL kan de ansöka hos länsrätten att företaget skall betala en särskild avgift.⁶⁵ Länsrätten har att avgöra om nämnden fattat ett korrekt beslut att programföretaget överträtt RTL:s regler. Vidare skall länsrätten fatta beslut om huruvida den särskilda avgiften skall

⁶¹ Prop. 2001/02:82, s. 16.

⁶² Tabellen är hämtad från prop. 2001/02:82, s. 16.

⁶³ prop. 2001/02:82 s.14 f, Granskningsnämnden för radio och TV citeras fortsättningsvis Granskningsnämnden eller enbart nämnden.

⁶⁴ Information hittad på Granskningsnämndens hemsida 2006-10-19,

http://www.grn.se/grn/pages/Page_691.aspx, se även 9:3 RTL.

⁶⁵ Se RTL 10:5, 12:4.

betalas och i sådana till vilket belopp. Detta belopp kan vara allt från 5000 kronor till 5 miljoner kronor och tillfaller staten. I en situation att ett programföretag gjort reklamavbrott oförenliga med RTL kan någon avgift aldrig betalas ut till t.ex. upphovsmän även om deras rättigheter skulle ha blivit kränkta. Däremot torde ett åläggande om en betalning av en sådan särskild avgift verka avskräckande för programföretagen fortsättningsvis och därmed indirekt vara till nytta för de rättighetshavare vars rättigheter blivit kränkta.

3.3.2 Förhållandet mellan RTL och URL

Genom ändringar i radiolagen 1991 möjliggjordes reklamavbrott i televisionssändningar i Sverige. Redan vid tillkomsten av reglerna var flera av remissinstanserna kritiska till att TV-sändningar överhuvudtaget skulle få brytas med annonser och åberopade till stöd för sin ståndpunkt att upphovsmännens ideella rätt inte beaktades.⁶⁶ I förarbetena uttalades visserligen att avbrott i en film förtar verkan av den dramatiska handlingen och gör det svårare att följa programmet. Däremot poängterades vidare att det vore fel att hävda att ett reklamavbrott rent generellt strider mot upphovsmännens ideella rätt. Därtill uttalades att även om ett annonsavbrott är förenligt med RTL har en upphovsman alltid rätt att hävda sin ideella rätt enligt URL.⁶⁷

Genom ändringarna i RTL per 1 januari 2002 möjliggjordes för första gången att annonser, under vissa förutsättningar, skulle få avbryta program. Ån en gång framförde flera remissinstanser upphovsrättsrelaterade synpunkter varvid regeringen ånyo betonade att reglerna i RTL inte inverkar på de upphovsrättsliga reglerna.⁶⁸ ”En kränkande ändring eller ett avbrott i ett filmverk kommer, i den mån det följer av avtal eller gällande rätt, även i framtiden att kräva rättighetshavarens tillstånd”.⁶⁹

Bestämmelserna i RTL syftar följaktligen inte till att påverka bedömningar som görs enligt URL. Ett reklamavbrott förenligt med RTL kan därmed fortfarande anses kränka upphovsmännens ideella rätt. URL gäller således alltid före RTL.

Hur URL påverkar den bedömning som sker enligt RTL är enligt min mening emellertid oklart. Enligt 7 § RTL får reklamavbrott inte göras så att verkets integritet och värde eller ”rättighetshavarnas rättigheter” kränks. Detta stadgande leder osökt in på tankar om den ideella rätten och det föranleder undran vad lagstiftaren egentligen åsyftar. Lagrådet poängterade i sitt remissyttrande att med rättighetshavare avses upphovsmännen och inte programföretagen. Det är i nuläget oklart vilka kränkningar texten syftar till

⁶⁶ Se t.ex. prop. 1990/91:149, s. 104 samt 282. Bland dessa kan nämnas fakultetsnämnden för Stockholms Universitet, Tjänstemännens centralorganisation, KLYS samt Socialstyrelsen.

⁶⁷ Prop. 1990/91:149, s. 106.

⁶⁸ Prop. 2001/02:82, s. 13.

⁶⁹ Ibid.

att förbjuda. I propositionen till RTL uttalar regeringen att det vore omöjligt att generellt uppställa vilken typ av reklamavbrott som skulle anses vara kränkande för "rättighetshavarnas rättigheter". Genom att nämna att det i första hand ankommer på programföretagen att göra denna bedömning och i sista hand på Granskningsnämnden för radio och TV slingrar den sig ur situationen. Frågan förblir därmed obesvarad. Denna oklara lagformulering torde leda till svårigheter för programföretagen och slutligen Granskningsnämnden i den bedömning de skall göra. Inte ens lagstiftaren själv verkar kunna besvara vad som åsyftas. Vad menas egentligen med att rättighetshavarnas rättigheter inte får kränkas i 7 § RTL?

Om det enligt 7 § RTL menas att upphovsmännens ideella rättigheter inte får kränkas då reklamavbrott görs bör detta kritiseras. I denna uppgift torde inte ingå att kontrollera så att upphovsrättsliga regler efterföljs om detta inte explicit hade uttalats vid tillkomsten av lagen eller i lagtexten per se. Det ankommer på allmän domstol att döma i upphovsrättsliga frågor och nämnden synes inte ha kompetensen att bedöma frågor av ideellrättslig karaktär. Med beaktande av ovan anförda ställer jag mig därför kritisk till paragraftexten i 7 § RTL.

Även Professor Strömholm anser att en viss motsättning möjligen kan inläsas mellan de gällande offentligrättsliga och privaträttsliga författningarna. Enligt honom kan det inte helt uteslutas att de nationella lagstiftarna "köpt sin frid med ett stadgande som är föga mer än en välmenande men till intet förpliktande programförklaring när de som här stått inför nödvändigheten att ta ställning till konflikten mellan de mycket stora ekonomiska intressen som tv-företagen respresenterar och de i sådana sammanhang svaga röster som upphovsmännen förfogar över".⁷⁰

Enligt Professor Strömholm torde det emellertid inte vara nödvändigt att inläsa en motsättning mellan de privaträttsliga och offentligrättsliga reglerna. Enligt honom kan de offentligrättsliga reglerna sägas fastslå en grov och approximativ yttre gräns medan de privaträttsliga reglerna styr vad som är gällande innanför de sagda gränserna.

3.4 Claes Eriksson och Vilgot Sjöman mot TV4

3.4.1 Granskningsnämndens avgörande

Claes Eriksson och Vilgot Sjöman gjorde år 2002 en anmälan till Granskningsnämnden. De ansåg att de reklamavbrott som TV4 gjort i deras respektive filmer stred mot 7 § RTL. De ansåg sig som rättighetshavare blivit kränkta av reklaminslagen. Vidare fann de att annonsavbrotten skadade verkets värde och integritet.

⁷⁰ Strömholm, Stig, Reklamavbrott i tv-sända filmer, s. 5.

Vilgot Sjömans film ”Alfred” handlar om Alfred Nobel och hans relation till två kvinnor. Filmen utspelar sig i artonhundredtalsmiljö i både Sverige och Paris. Vilgot Sjöman, som stod för både manus och regi, anmälde sändningen till Granskningsnämnden och anförde att annonsavbrotten svårt skadade långfilmens integritet och upplevelsevärde. Syftet med filmen var att låta tittarna stanna kvar i artonhundredtalsmiljön hela filmen i sträck. Annonserna återspeglade dock nutidsmiljöer. Avbrotten utgjorde därmed en kränkning av hans upphovsrätt.

Den andra regissören, manusförfattaren och producenten Claes Eriksson, anmälde annonsavbrotten i sin film ”Hajen som visste för mycket”. Hans film utspelar sig i Stockholm i slutet av 1980-talet och är en satir av spekulationsekonomin i samhället. Claes Eriksson ansåg att infogandet av reklamavbrotten utgjorde en kränkning av verkets värde och integritet samt hans rättigheter som rättighetshavare.⁷¹

Granskningsnämnden inledde sin bedömning med att understryka regeringens uttalanden i förarbetena till RTL. Regeringen betonade i dessa att ändringarna i lagen inte inverkar på de upphovsrättsliga reglerna. Granskningsnämnden konstaterade att om inget annat framgår skall nämnden kunna lita på att programföretagen innehar de erforderliga tillstånden av upphovsmännen som krävs för att visa filmerna i TV. Om rättighetshavarna överlåtit sina rättigheter blir förvärvaren upphovsrättsinnehavare. En överlåtelse påverkar dock inte den ideella rätten som upphovsmannen har till sitt verk enligt 3 § 2 st. URL.

Vidare resonerade nämnden kring att ideellrättsliga frågor först och främst ankommer på allmän domstol att avgöra men att Granskningsnämnden skall göra en summarisk upphovsrättslig prövning med utgångspunkt i reglerna i RTL.⁷² Genom att göra en sådan prövning kom Granskningsnämnden fram till att någon kränkning av upphovsmännens ideella rätt inte förelåg. Bedömningen gjordes med utgångspunkt i den relativt stränga rättspraxis som föreligger beträffande kränkning av den ideella rätten.

Frågan huruvida filmernas integritet och värde hade kränkts besvarades med utgångspunkt i att ett annonsavbrott alltid kan te sig som ett störande inslag i upplevelsen av filmverket. Att RTL trots allt tillåter reklamavbrott i spelfilm innebär att dessa i sig inte anses vara kränkande. Granskningsnämnden gjorde därför en prövning av om avbrotten gjorts i enlighet med lagtexten i RTL och inte placerats olämpligt.⁷³ Nämnden uttalade att det visserligen kan finnas vissa verk som inte innehåller något lämpligt tillfälle att placera reklamavbrott men att filmerna ifråga inte utgjorde exempel på sådana verk. Hur reklamavbrotten skall placeras förekommer i första hand på programföretagen att avgöra och i sista hand är det domstol som skall göra bedömningen. Vid en sådan bedömning skall hänsyn tas till programmets kontinuitet, längd och karaktär. Enligt Granskningsnämnden hade

⁷¹ Se Granskningsnämndens beslut SB 566/02, s. 1.

⁷² Beslut SB 655/02, s. 3.

⁷³ Ibid.

reklamavbrotten blivit placerade då scenförändringar skett och då filmen skiftat miljö. Därmed hade dessa avbrott inte kränkt filmernas integritet och värde i de hänseenden som åsyftas i RTL.

Reklamavbrotten var därmed förenliga med RTL varför TV4 friades av nämnden.

Beslutet fattades med en knapp majoritet. Tre av nämndens sju ledamöter var skiljaktiga. Deras resonemang gick ut på att reklamavbrotten sänts utan upphovsmännens medgivande, varför deras rättigheter kränkts. Med beaktande av detta hade avbrotten även kränkt filmernas värde och integritet, speciellt då avbrotten gjorts otillåtet och mot upphovsmännens vilja. Till följd av detta hade reklamavbrotten gjorts i strid med reglerna i RTL.

Kommentarer

Enligt min mening har frågan om den ideella rätten i förhållande till RTL inte utretts tillräckligt eller tillfredställande varken i lagförarbeten eller vid tolkning eller tillämpning av lagarna.

Lagstiftaren valde att uttala sig om att ändringen i RTL som föranledde tillåtligheten att göra reklamavbrott i filmer inte påverkar upphovsrättsrättsliga bedömningar. Trots detta uttalande innehåller 7 kap 7 § RTL stadgandet att reklamavbrott inte får göras om det kränker verkets integritet eller värde eller *rättighetshavarnas rättigheter* i övrigt.

Granskningsnämnden hade i sitt avgörande uppenbarliga problem med tolkningen av detta stadgande. Den poängterar visserligen att den inte har att ta ställning till upphovsrättsliga frågor men gör ett antagande att lagstiftaren åsyftat att nämnden skall göra en s.k. summarisk upphovsrättslig bedömning. Allmän domstol är inte bunden av denna bedömning. Resonemanget i Granskningsnämndens beslut ger uttryck för en viss förvirring vad den egentligen har att pröva. Att Granskningsnämnden skall göra en s.k. summarisk upphovsrättslig prövning förefaller enligt min mening otillfredsställande ur upphovsmannasynpunkt. Nämnden torde inte ha den erforderliga kompetens som krävs för att kontrollera efterföljandet av den ideella rätten. En upphovsman har förvisso alltid en möjlighet att åberopa sin ideella rätt inför allmän domstol. Granskningsnämnden skall emellertid alltid veta vilka uppgifter som ankommer på den att kontrollera. Detta är en självklarhet ur rättssäkerhetssynpunkt.

Majoriteten av Granskningsnämndens ledamöter är tillsatta på grundval av sin kompetens inom området för massmedia och kultur. Nämnden har därmed inte den kunskap som krävs för att göra en upphovsrättslig bedömning. Uttalandet i nämndens beslut avseende reklamavbrotten i Vilgot Sjöman och Claes Erikssons filmer bekräftar detta. Nämnden konstaterade att rättspraxis på området ställer förhållandevis stränga krav för att visa att den ideella rätten blivit kränkt. Med beaktande därav fann nämnden utan

närmre motivering att reklamavbrotten inte kränkt upphovsmännens ideella rättigheter.

Som anförts ovan i kapitel 3.4.1 fattades beslutet med en knapp majoritet. De skiljaktiga var av uppfattningen att upphovsmännens rättigheter kränkts. Detta använde de sedan som grund till avbrotten även kränkt verkets värde och integritet.

3.4.2 Tingsrättens avgörande⁷⁴

3.4.2.1 Bakgrund och sakomständigheter

Då Granskningsnämnden friade TV4 väckte Claes Eriksson och Vilgot Sjöman talan inför allmän domstol.

Omständigheterna i fallet var, utöver de ovan redovisade i kapitel 3.4.1, att Claes Eriksson och Vilgot Sjöman hade skrivit manus och regisserat vars en film, ”Hajen som visste för mycket” och ”Alfred”. Claes Eriksson överlät 1998 sin visningsrätt för en viss tid till ”Hajen som visste för mycket” till Svensk Filmindustri. Vilgot Sjöman överlät sina ekonomiska rättigheter 1994 till Sandrew Film till filmen ”Alfred”. Under 2002 förvärvade TV4 rätten att visa de båda filmerna i bolagets TV-kanal från Svensk Filmindustri och Sandrew Film. Svensk Filmindustri tog innan dess kontakt med Claes Eriksson i enlighet med gällande avtal dem emellan för att försäkra sig om de fick upplåta visningsrätten vidare till TV4. Filmerna visades samma år i TV4 med två respektive tre reklamavbrott vardera. Reklamavbrotten innehöll runt 10-15 reklaminslag och varade från 3-6 minuter.

Claes Eriksson och Vilgot Sjöman gjorde båda gällande att reklamavbrotten kränkt deras konstnärliga anseende och egenart. De yrkade att Stockholms tingsrätt skulle fastställa att TV4 var skyldig att betala ersättning enligt 54 § 3 st. URL. TV4 bestred käromålen och ansåg att reklaminslagen inte kränkt upphovsmännens ideella rätt. Om det skulle bli fastställt att så var fallet hade de båda upphovsmännen i vart fall eftergett dessa rättigheter genom att de överlätit visningsrätten till reklamkanalen TV4.

3.4.2.2 Tingsrättens bedömning

Frågan i målet var huruvida TV4 genom att visa filmerna ”Hajen som visste för mycket” och ”Alfred” med reklamavbrott, vilka visserligen var i överensstämmelse med den offentlighetsregleringen om reklamavbrott i RTL, kränkt upphovsmännens rätt till respekt för verken och därmed gjort upphovsrättsintrång enligt URL.

⁷⁴ Stockholm Tingsrätts dom den 20 december 2004 i mål T-3204-03 och T 8628-03.

Enligt tingsrätten skulle bedömningen göras med utgångspunkt i allmänna upphovsrättsliga principer och med beaktande av rättspraxis inom andra delar av upphovsrätten.

Som käromålen var utformade hade tingsrätten först att bedöma huruvida reklamavbrotten ansågs utgöra en *ändring* av verket eller att verket gjorts tillgängligt för allmänheten i *främmande form eller sammanhang* enligt 3 § 2 st. URL.

Tingsrätten kom fram till att reklamavbrottens infogande innebar att TV4 ändrat filmverket men inte att verket visats i ett främmande sammanhang. Att filmerna visats i TV kunde nämligen inte i sig vara en åtgärd som skulle innebära att verket gjorts tillgängligt i ett främmande sammanhang. Ett exempel på en sådan kränkning skulle vara om filmerna användes i inslagen i reklamavbrotten. Så var emellertid inte fallet. Infogandet av reklamavbrotten innebar däremot att verken ändrats. Enligt de båda regissörerna hade regiarbetet och arbetet med färdigställandet av filmerna varit betydande och syftat till att skapa en sammanhängande berättelse. Reklamavbrotten upplevdes som främmande inslag av regissörerna. Tingsrätten fann, med beaktande av ovanstående, sammantaget med att reklamavbrotten varit återkommande i filmerna och av en icke obetydlig tidslängd, att infogandet av reklamavbrott i dessa fall inneburit att verken ändrats.

Tingsrättens resonemang gick därefter över till frågan om ändringarna kunde anses vara kränkande för upphovsmännens *konstnärliga anseende eller egenart*.

Då det i dagsläget är vanligt förekommande med visning av långfilmer med reklamavbrott var ändringarna ej att anse som kränkande för upphovsmännens konstnärliga anseende.

Om ändringarna skulle anses vara kränkande för upphovsmännens *konstnärliga egenart* skulle enligt tingsrätten avgöras med utgångspunkt i vilken verkan ändringarna kan sägas ha på respektive verks integritet och på upphovsmännens personligheter så som de kommit till uttryck i verken. Bedömningen skulle vidare göras med utgångspunkt från en så vitt möjligt objektiv måttstock och även med beaktande av konstarten ifråga. Vidare skulle beaktas om TV4 gjort anspråk på att visa filmerna i ursprungligt eller bearbetat skick.

De sakkunniga som vittnade i tingsrätten var Astrid Söderbergh Widding, professor i filmvetenskap, Kjell-Åke Andersson, filmfotograf, manusförfattare och regissör samt Kjell Grede, filmregissör och rektor för Dramatiska Institutet (högskola för film, teater, radio och TV). Samtliga var överens om att reklamavbrott på ett eller annat vis var kränkande för upphovsmännens anseende eller egenart. Tingsrätten valde att lägga stor vikt vid de sakkunnigutlåtandes vittnesmål. Astrid Söderbergh Widding framhöll att syftet med regiarbetet är att skapa en helhetsupplevelse för

publiken. Genom sitt filmberättande vill regissören få publiken att vara med i tid, rum och det berättande som ingår i filmens handling. Då en film bryts för reklam finns det en risk att dessa beståndsdelar bryts upp. Tidsmässigt kan tittaren tappa tråden och missa hänvisningar framåt eller bakåt i berättelsen. Rent rumsligt sätts tittaren in i en annan miljö än den som regissören avsett med den fiktiva miljö som filmen spelas upp i. Alla avbrott i cinematografiska verk var enligt Astrid Söderbergh Widding en kränkning av en upphovsmans egenart. Kjell Grede uttalade att målet med regiarbetet är att skapa en helhetsupplevelse för publiken. Genom avbrotten bryts denna kontinuitet. Kjell-Åke Andersson framförde i egenskap av regissör att syftet med regiarbetet är att nå ut med en berättelse till publiken. Genom att infoga reklamavbrott kränks regissörens integritet. Reklamavbrotten är även förödmjukande för regissören och samtliga medarbetare. Tingsrätten anslöt sig till de sakkunnigas bedömningar. Den beaktade även att Claes Eriksson, som gjort en satir av spekulatörsökonomi, upplevt avbrotten som ett avsteg från filmens grundtes. Vilgot Sjömans uttalande, att reklamavbrotten med dess moderniteter utgjorde ett avsteg från den 1800-talsmiljö som han försökt skapa i sin film ”Alfred”, togs även detta med i bedömningen. Mot denna bakgrund fann tingsrätten att infogandet av reklamavbrotten i de båda regissörernas filmer hade inkräktat på vad som är karaktäristiskt för filmskapande och att TV4 därmed ”trätt upphovsmännens egenart för när”.⁷⁵

Frågan om verkens art och verkens betydelse i konstnärligt avseende skulle kunna förändra bedömningen besvarades nekande av tingsrätten. Ett verk åtnjuter enligt URL upphovsrättsligt skydd då det uppnår den s.k. verkshöjden. Krav på kvalitet är inte någon förutsättning för upphovsrättsligt skydd. Om så vore fallet skulle domstolarna vara tvungna att tillämpa starkt subjektiva bedömningsgrunder.

Att det sedan 15 år tillbaka är vanligt förekommande med reklamavbrott i den ”europeiska TV-miljön” skulle heller inte tillmätas någon betydelse. Tingsrätten hänvisade till lagstiftarens uttalanden som gjordes vid tillkomsten av radio och TV-lagen och vid lagändringen i denna. Reglerna i RTL skall inte påverka den upphovsrättsliga bedömningen.

Tingsrätten kom därmed till slutsatsen att TV4 genom att infoga reklamavbrott i filmerna överträtt respekträtten och att upphovsmännens egenart blivit kränkt.

Frågan kvarstod dock om Claes Eriksson och Vilgot Sjöman kunde anses ha eftergett sina ideella rättigheter genom att de upplät visningsrätten till TV4 som är en reklamfinansierad kanal. Att upphovsmännen upp- eller överlätit sina ekonomiska rättigheter innebär inte nödvändigtvis att de även eftergivit den ideella rätten. Att filmbolagen i ett flertal avtal hade åtagit sig att inte nyttja verken på ett vis som skulle kunna kränka upphovsmännens ideella rätt tydde enligt tingsrätten på att upphovsmännen sökt säkerställa sina

⁷⁵ Se avgörandet, s. 26.

ideella rättigheter och inte att de haft för avsikt att efterge dessa. Vidare krävs det för att upphovsmannen skall kunna efterge sin ideella rätt att det sker till en för art och omfattning begränsad användning. Syftet med den begränsningen är att upphovsmannen skall ha möjlighet att överblicka verkningarna av avtalet. Om det skulle vara så att regissörerna helt generellt eftergett sin ideella rätt om reklamavbrott skulle detta enligt tingsrätten inte anses vara för en till art och omfattning begränsad användning av filmverken. Därmed hade ingen eftergift av den ideella rätten gjorts.

Tingsrätten avslutade sin bedömning med att konstatera att TV4 förfarit oaktsamt då kanalen underlåtit att höra upphovsmännens inställning till reklamavbrott inför visningarna i TV. TV4 kunde enligt tingsrättens mening inte ha varit okunniga om inställningen till reklamavbrott som upphovsrättsorganisationer framfört i lagstiftningsärenden om reklamavbrott genom åren.

Tingsrätten biföll därmed käromålen eftersom ”infogandet av reklamavbrotten i filmerna innebar en ändring av verken på ett sätt som kränkt upphovsmännens litterära eller konstnärliga egenart och att detta skett av oaktsamhet”.

3.4.2.3 Chefsrådmannens skiljaktiga mening

Chefsrådmannen i målet var skiljaktig i frågan om upphovsmännens konstnärliga egenart kränkts.

Likt majoriteten, förarbetena, tidigare praxis och doktrin anförde han att bedömningen skall göras med beaktande av vissa parametrar, bl.a. en objektiv måttstock, konstarten ifråga, om återgivningen sker i ursprungligt eller bearbetat skick etc. Vidare konstaterade chefsrådmannen att det var viktigt att höra upphovsmännens subjektiva uppfattning. Det räcker emellertid inte att upphovsmännen rent allmänt känt sig kränkta. Kränkningen måste istället ta sikte på ”vad som betecknas som egenarten som sådan”.⁷⁶

För att bedöma om en kränkning gjorts av upphovsmännens egenart ansåg chefsrådmannen det nödvändigt att beakta det faktum att det sedan 1991 funnits lagstiftning om reklamsändningar i TV och att det sedan 2002 dessutom är tillåtet att avbryta för reklam i filmer.

Beträffande betydelsen av konstarten framhöll chefsrådmannen att det i viss mån fick vägas in att frågan om det ideellrättsliga skyddet för filmverk är mer konfliktfylld jämfört med andra konstarter. Inte sällan företas nämligen bearbetningar, förändringar och liknande i samband med att filmer skall visas i TV.

⁷⁶ Se tingsrättens protokollsbilaga s. 1.

Förekomsten av reklamavbrott i film visad i TV kunde enligt chefsrådmannen inte som sådant innebära en kränkning av en upphovsmans ideella rätt.

Visserligen kunde reklamavbrotten påverka helhetsbedömningen av filmen. Chefsrådmannen ansåg dock att de avbrott som gjorts varit förhållandevis få och att de gjorts när naturliga miljöombyten skett i filmerna. Innehållet i reklaminslagen var inte uppseendeväckande eller anmärkningsvärt utan snarare av trivial och vardaglig karaktär. Dessutom markerade TV4 tydligt att reklampaus skulle ske eller hade skett. Därmed gjorde TV4 inte sken av att filmerna presenterades i ursprungligt skick.

Slutligen framhölls att innehållet i varje film måste vägas in i bedömningen. Chefsrådmannen ansåg att det torde finnas filmer som är av en karaktär att reklamavbrott i just den filmen ”skulle stå i en så anmärkningsvärd och stötande kontrast till filmen, att det därigenom skulle kunna anses ha skett en kränkning av upphovsmannens egenart”. Sådana filmer förekommer dock endast undantagsvis och filmerna i det förevarande fallet kunde inte räknas till en sådan kategori.

Med beaktande av ovanstående kom chefsrådmannen fram till att Claes Erikssons och Vilgot Sjömans konstnärliga integritet inte hade angripits.

3.4.3 Hovrättens avgörande

TV4 valde att överklaga Stockholms tingsrätts dom och yrkade vid Svea hovrätt att hovrätten skulle ogilla Claes Eriksson samt Vilgot Sjömans talan. Claes Eriksson och Vilgot Sjöman bestred ändringen. Efter huvudförhandlingen i hovrätten avled Vilgot Sjöman och hans dödsbo inträde därför i hans ställe i processen.

Parterna återopade samma omständigheter som vid tingsrätten. TV4 påpekade dock att om hovrätten skulle finna att ett intrång i den ideella rätten gjorts hade TV4 i vart fall inte varit oaktsam då TV4 utgick från att rättighetshavarna godtog reklamavbrotten.

Hovrätten inledde sitt avgörande med att redogöra för gränsdragningen mellan RTL och URL. Likt tingsrätten, och uttalanden som gjorts i förarbetena till RTL, poängterade hovrätten att en bedömning om kränkning av den ideella rätten enligt URL skall vara oavhängig en bedömning enligt RTL. RTL sätter endast den yttre ramen för i vilken utsträckning det överhuvudtaget är tillåtet med reklamavbrott vid TV-visning. Den offentlighetsrättsliga bedömningen påverkar inte bedömningen av om upphovsmannens ideella rätt har kränkts.

Därefter fortsatte hovrätten, likt tingsrätten, med att konstatera att bedömningen skall ske efter en objektiv måttstock. Vid fastställandet av ett sådant objektiva kriterium gick det enligt hovrätten inte att bortse från vad som från upphovsmannens perspektiv framstår som kränkande. Tvärtom

konstaterades att *upphovsmannens synpunkt är en given utgångspunkt*. Hovrätten ansåg att ”i den objektiva måttstocken måste upphovsmannens uppfattning vägas mot eventuella motstående intressen och vidare ses i ljuset av vad en upphovsman vid varje givet tillfälle får anses böra tåla”.⁷⁷

Hovrätten ansåg att de aktuella reklamavbrotten inte var att anse som så obetydliga att de redan av den anledningen borde tålas av upphovsmännen. Vidare konstaterades att det faktum att lagstiftaren tillåter reklamavbrott inte motiverar att dessa inte kan kränka upphovsmannens ideella rätt.

Hovrätten fann, med stöd i vad de sakkunniga uttalat, att det var uppenbart att de företagna reklamavbrotten inte bara brutit kontinuiteten och dramaturgin i filmerna utan också fogat in miljöer som är främmande och omotiverade. Vidare hade vissa av avbrotten suddat ut den dramatiska effekten mellan två scener. Hovrätten fann därför, och på de skäl som tingsrätten angett, att reklamavbrotten utgjort en kränkning av upphovsmännens ideella rätt. Hovrätten anslöt sig även till tingsrättens bedömning i frågan om eftergift av upphovsmännens ideella rätt. Hovrätten fann därmed att tingsrättens domslut skulle fastställas.

Domen överklagades av TV4 till Högsta Domstolen. Den 25 oktober i år beviljades prövningstillstånd. Datum för förhandlingen i HD är ännu inte fastställt.

3.5 Analys av domarna mot TV4

3.5.1 Allmänt om domarna och bedömningen

Huruvida reklamavbrott som gjorts i en spelfilm då den visas i TV utgör en kränkning av upphovsmannens respekträtt eller inte hade tidigare ej varit föremål för domstolsprövning.

De båda domarna kan enligt min mening lämpligen analyseras tillsammans då hovrättens dom, som är kort och koncis, i mångt och mycket bygger på tingsrättens bedömningar. Domarna kommer att analyseras efter de parametrar som nämnts i förarbetena och som även tingsrätten och hovrätten i stort valde att använda sig av i sina bedömningar.

Dessa utgörs främst av följande:

- Anläggande av en objektiv måttstock,
- Bedömning med utgångspunkt från förhållandena inom ifrågasvarande konst, art,
- Verkets art och dess betydelse i litterärt och konstnärligt hänseende,
- Presentation av verket i ursprungligt eller bearbetat skick.⁷⁸

⁷⁷ Se domen, s. 4.

⁷⁸ Uppräkningen av parametrarna är hämtad från Rosén, Jan, Upphovsrättens avtal, s. 165-166.

Frågan om eftergift av den ideella rätten analyseras i kapitel 5 i samband med att den ideella rättens särdrag i överlåtelsehänseende behandlas.

3.5.2 Anläggande av en objektiv måttstock

Ett av bedömningskriterierna som nämns i såväl förarbeten, praxis som doktrin är att en ”objektiv måttstock” skall anläggas. Detta innebär att bedömningen skall ske från upphovsmannens synvinkel men i övrigt skall en objektiv måttstock anläggas. Exempel på en sådan bedömning är i förarbetena att bagatellartade fel och småfel aldrig vid en objektiv bedömning kan anses vara kränkande för upphovsmannen. Givetvis måste även konstarten ifråga beaktas. Ett poetiskt stycke torde kunna bli kränkt bara genom ändring av ett eller ett par ord medan en hel roman torde tåla sådana ändringar. Vad som egentligen menas med att en objektiv måttstock skall anläggas är oklart både i tidigare rättspraxis, doktrin och förarbeten och förblir enligt min mening oklart även efter ovan refererade fall. I kapitel 2 har redogjorts för ett flertal rättsfall där uphovsmännen har fått tåla relativt stora ändringar i sina verk.

I fallet med reklamavbrott uttalar hovrätten att när det gäller att ”fastställa ett sådant objektivt kriterium går det inte att bortse från vad som från upphovsmannens perspektiv framstår som kränkande utan att upphovsmannens synpunkt är en given utgångspunkt.” Hovrätten menar att utifrån upphovsmannens synvinkel skall motstående intressen vägas.⁷⁹

Enligt min mening valde hovrätten att ge upphovsmannens subjektiva uppfattning en avgörande betydelse i fallet. Det torde dock inte ur förarbetena kunna utläsas att upphovsmannens synvinkel skall tillmätas en så stor betydelse som hovrätten tillämpade i fallet. Att svensk rätt anses tillförsäkra ett starkt ideellrättsligt skydd innebär inte att upphovsmannens subjektiva uppfattning bör ges ett alltför stort utrymme. Hovrättens avgörande torde innebära att en förskjutning mot ett större beaktande av det subjektiva synsättet är på väg att ske till skillnad från det objektiva synsättet som de flesta domstolar valt att tillämpa i tidigare fall. Att upphovsmannens subjektiva uppfattning borde tillmätas större betydelse än vad som gjordes i t.ex. Rydbeckmålet är dock enligt min mening önskvärt. I detta avgörande uttalade upphovsmannen starkt att han känt sig kränkt. Att denna uppfattning blir den avgörande parametern i bedömningen skulle dock strida mot det som i förarbetena menas med anläggande av en objektiv måttstock. Den subjektiva uppfattningen kan enligt denna bedömning vägas mot samtliga andra parametrar men får inte tillåtas överväga en objektiv måttstock. Hur stor vikt som skall tillmätas varje parameter synes vara en otroligt fin balansgång.

⁷⁹ Se Hovrättens dom i mål nr T 451-05, s. 3 och 4.

3.5.3 Förhållandena inom ifrågavarande konstart och omständigheterna i det särskilda fallet

Bedömningen skall ske med utgångspunkt från förhållandena inom den konstart det är fråga om och med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Ett fåtal rättsfall rörande respekträtten har tagits upp av högsta instans och även några i lägre instanser. Dessa har inte liknat frågan om reklamavbrott i film av flera olika anledningar. Majoriteten av avgörandena rör ändringar som gjorts av konstverk. Konstverk skiljer sig både i skapande och i uttrycksform från filmverk och paralleller dem emellan torde vara svåra att dra. Tingsrätten förlitade sig inte på rättspraxis utan konstaterade mycket riktigt att gamla rättsfall ger föga ledning i det specifika fallet. Förarbetena som skrevs i slutet av 1950-talet ger heller inte tillräcklig vägledning då reklamfinansierad television överhuvudtaget inte existerade vid denna tidpunkt.

Tingsrätten tog i sin bedömning stor hänsyn till att konstarten i fallen utgjordes av *filmverk* genom att helt avgöra i linje med de sakkunnigas utlåtanden. Dessa styrker att regiarbetet syftar till att skapa en helhetsupplevelse för publiken. Genom regiarbetet vill regissören få publiken att vara delaktig i de tre beståndsdelar som filmen har, nämligen tid, rum och det berättande som ingår i filmens handling. Reklamavbrott medför en risk att dessa beståndsdelar bryts upp. Tittarna kan vidare riskera att tappa tråden i filmen. Av det sagda drar tingsrätten slutsatsen att reklamavbrotten inkräktat på vad som *i allmänhet är karaktäristiskt för filmskapande*.⁸⁰ Detta torde inte vara en korrekt slutledning då det skulle innebära att reklamavbrott i film i sig skulle innebära en kränkning av regissörers ideella rätt. Alla regissörer arbetar efter samma syfte, nämligen att skapa en helhetsbild och låta tittarna ta del av de tre beståndsdelar som filmen har. Att reklamavbrott i sig skulle anses vara kränkande för upphovsmannens ideella rätt dementerades av lagstiftaren vid tillkomsten av RTL.

Tingsrätten lade enligt min mening liten vikt vid omständigheterna i det särskilda fallet. Det konstateras att Claes Eriksson upplevt reklamavbrotten i sin satir om börshyckleri och spekulationsekonomi som en avvikelse från filmens grundtes och Vilgot Sjöman som ett avsteg från hans films 1800-talsmiljö. Detta tas i beaktande men det avgörande för tingsrätten synes vara det som framkom genom de sakkunniga i fallet.

Det vore enligt min mening intressant att veta hur stor betydelse filmens innehåll som sådant haft för bedömningen.

⁸⁰ Se tingsrättens dom i mål nr T 3204-03 och T 8628-03, s. 25-26.

3.5.4 Verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende

Att verkets betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende skulle tillmätas betydelse i bedömningen dementerades av tingsrätten.⁸¹ Detta är enligt min mening korrekt och helt i linje med det resonemang som förts ovan i kapitel 2.2.2.4. Enligt svensk upphovsrätt skall samtliga verk som uppnår en s.k. verkshöjd tillerkännas upphovsrätligt skydd. Tröskeln för verkshöjden är relativt låg. Alla som skapar ett verk som uppfyller detta krav skall skyddas likvärdigt. Domstolarna har inte att göra någon kvalitetsbedömning. En sådan bedömning skulle ge utrymme för godtycklighet.

3.5.5 Återgivning i ursprungligt eller bearbetat skick

I tingsrättens bedömning ges inte stort utrymme för frågan om TV4 gjort anspråk på att visa filmerna i ursprungligt eller bearbetat skick. Tingsrätten konstaterade att TV4 med visningen av filmerna avsett att presentera dessa i ursprungligt form och inte i bearbetat skick.⁸² Denna uppfattning delades inte av chefsrådmannen. Chefsrådmannen anförde i sin skiljaktiga mening att TV4 markerade både innan och efter reklamslagen att ett avbrott skulle göras/hade gjorts i filmen. Därmed kunde det inte antas att TV4 gjort anspråk på att presentera verket i ett ursprungligt skick.⁸³

Denna tolkning torde enligt min mening vara den korrekta. Reklamavbrott i film är vanligt förekommande och TV-tittaren är fullt medveten om att dessa inslag inte görs på upphovsmannens initiativ. Det kan således inte vara det minsta tveksamt för TV-publiken att avgöra att reklamavbrotten i sig inte har något att göra med filmverket.

⁸¹ Se tingsrättens dom i mål nr T 3204-03 och T 8628-03, s. 27.

⁸² Ibid, s. 26.

⁸³ Se protokollbilaga till domen ovan för att ta del av chefsrådmannens skiljaktiga mening.

4 Ideell rätt internationellt

4.1 Bernkonventionen

4.1.1 Allmänt om Bernkonventionen

Huvudregeln inom upphovsrätten, likt övriga immaterialrätter, är att denna är territoriellt begränsad. För upphovsmännen spelar landsgränser emellertid inte någon stor roll. För att upphovsmannaskyddet skall fylla sin uppgift krävs att upphovsmannen försäkras skydd, inte enbart i sitt hemland, utan även i de länder dit hans verk kan komma att överlåtas. Från början reglerades sådana situationer av bilaterala avtal. 1886 tog Schweiz emellertid initiativ till en överenskommelse på det internationella planet och Bernkonventionen om skydd av litterära och konstnärliga verk tillkom.⁸⁴ De länder som ansluter sig till konventionen bildar den s.k. Bernunionen. Vid ikraftträdandet av konventionen 1887 hade Bernunionen endast nio medlemsstater. Detta har successivt ökats. I skrivande stund har Bernunionen 162 medlemsstater.⁸⁵ Sedan 1886 har ytterligare ett par internationella överenskommelser tillkommit men BK är fortfarande den viktigaste och mest dominerande av dessa.

Det ursprungliga målet med konventionen var att harmonisera upphovsrättslagstiftningarna internationellt. Detta mål visade sig vara alltför optimistiskt. Konventionen har dock lett till en relativt långtgående harmonisering bland de länder som anslutit sig till denna.⁸⁶ Anslutna länder bildar den s.k. Bernunionen för skydd av upphovsmäns rättigheter till deras litterära och konstnärliga verk. Konventionen administreras av FN:s fackorgan för immaterialrätt, WIPO (World Intellectual Property Organization).⁸⁷

Bernkonventionen tillträdde av Sverige 1904. Anslutningen medförde, som redovisats i tidigare kapitel, vissa lagändringar för att svensk rätt skulle vara i överensstämmelse med de internationella åtaganden som uppställs enligt konventionen.

BK kan inte åberopas inför svensk domstol då denna ej inkorporerats i svensk rätt. Svensk lagstiftare valde emellertid att göra ändringar i

⁸⁴ Bernkonventionen har sedan ikraftträdandet varit föremål för flertalet kompletteringar och revideringar. Datum och årtal för kompletteringar och revideringar hittas bl.a. i Hammarén, Anna, Teaterregi & Upphovsrätt, s. 71. För en kort genomgång av de internationella överenskommelserna förutom Bernkonventionen se Olsson, Copyright, s. 23-24, SOU 1956:25, s. 38.

⁸⁵ Information om vilka medlemsstater som tillträtt hittas på WIPO:s hemsida på www.wipo.int

⁸⁶ Hammarén, Anna, Teaterregi & Upphovsrätt, s. 71-72.

⁸⁷ Sijthoff-Stray, AnneLise, s. 344, Olsson, Henry, Upphovsrättslagstiftningen - en kommentar, s. 583.

upphovsrättslagstiftningen för att vara i överensstämmelse med BK. Detta innebär att domstolarna har att beakta konventionsinnehållet i de hänseenden som det införlivats i svensk rätt.⁸⁸

Konventionen bygger på några huvudprinciper. Den första utgörs av principen om nationell behandling. Denna princip innebär att de anslutna länderna förpliktar sig att behandla upphovsmän från andra anslutningsländer likvärdigt med sina inhemska upphovsmän. Vidare skall inga formaliteter uppställas för att en upphovsman skall få skydd för sitt verk. Detta innebär att upphovsrättsskyddet uppstår direkt när verket skapats och det krävs således inte någon registrering eller liknande förfaranden för skydd.⁸⁹

Övriga rättigheter som skall tillförsäkras upphovsmännen i signatärstaterna får inte understiga vissa angivna minimirättigheter som konventionen uppställer. Bernkonventionen tillförsäkrar upphovsmännen ett relativt omfattande och detaljerat skydd. Uppställandet av minimirättigheter medför dock inte att det skulle föreligga några hinder för signatärstaterna att införa ett längre gående skydd än vad konventionstexten föreskriver.⁹⁰

4.1.2 Artikel 6bis

I början av 1900-talet intensifierades intresset för den ideella sidan av upphovsmannarätten.⁹¹ Som en naturlig följd av den ideella rättens framväxt införlivades denna i BK vid revisionskonferensen i Rom 1928. Den ideella rätten infördes i en egen Artikel 6bis. Bestämmelsen har sedan dess reviderats två gånger, 1948 och 1967. Efter dessa revideringar gavs Artikel 6bis 1 p. följande lydelse:

”Oberoende av sina ekonomiska rättigheter och även efter överlåtelse av dessa behåller upphovsmannen rätten att anges som upphovsman till verket samt rätten att motsätta sig varje förvanskning, stympning eller annan ändring i verket eller varje annat förfarande med avseende på detta, som är till men för hans ära eller anseende.”

Artikelns uttryck för upphovsrättens dubbelsidighet. Detta innebär att upphovsmannens förfoganderätt och den ideella rätten särhålls. Likt 3 § URL som bygger på Artikel 6bis i BK tillförsäkras upphovsmännen både en namngivelsesrätt och rätten till respekt för sitt verk. Artikelns lydelse ändrades vid Brysselkonferensen till att förutom förbud mot kränkande ändringar i verket även förbjuda andra förfaranden som är till men för upphovsmannens ideella intressen. Inför konferensen framhölls att ett verk

⁸⁸ Rosén, Jan, Förlagsrätt, s. 96.

⁸⁹ Ur WIPOS handbok, s. 272. Handboken hittas på WIPO:s hemsida www.wipo.int.

⁹⁰ Se BK Artikel 19.

⁹¹ Lögdberg, Åke, Auktorrätt och film, s. 45.

kan visas i en kränkande miljö utan att för den sakens skull ändras eller stympas.⁹²

I WIPO:s guide till Bernkonventionen uttalas att formuleringen av respekträtten är väldigt elastisk och ger domstolarna ett stort handlingsutrymme.⁹³

Enligt artikeln får varken tillägg eller borttagande göras av delar av verket om inte upphovsmannen godkänner detta. Detta innebär t.ex. att en regissör inte på eget initiativ har befogenhet att ta bort flera scener ur en teaterpjäs. Lika lite har en förläggare möjlighet att ta bort kapitel från ett manus.⁹⁴

Problemet med att vilka ändringar som helst inte får vidtas blir extra påtagligt då det rör överföring från en konststart till en annan. Ett klassiskt exempel uppstår vid filmatisering av en bok. Som tidigare sagts är det i sådana fall t.o.m. nödvändigt att företa ändringar. Dessa får dock fortfarande inte kränka upphovsmannens respekträtt. Handlingen måste fortfarande i stort vara densamma. Upphovsmannen har även rätt att motsätta sig förändringar i rollkaraktärerna om de skulle kränka verkets integritet eller om upphovsmannens budskap med verket skulle förstöras.

Det är inte tillräckligt att kränkande ändringar företagits för att det skall anses strida mot Artikel 6bis BK. Förfarandena måste vara kränkande mot *upphovsmannens ära och anseende*.⁹⁵ WIPO påpekar flertalet gånger att artikeln är mycket löst och generellt formulerad.⁹⁶

Att upphovsmannen inte heller skulle behöva tåla att verket visades i ett främmande sammanhang, den s.k. miljöregeln, infördes vid Brysselrevisionen 1948. Därmed stärktes den ideella rätten ytterligare jämfört med tidigare.

4.2 Ideell rätt i Frankrike

4.2.1 Allmänt om den ideella rätten

Under 1800-talet växte rättsinstitutet ”droit moral” fram i Frankrike. Institutet var då relativt outvecklat och saknade såväl ett gemensamt namn som sammanhållna principer. I fransk doktrin lanserades teorin om en upphovsrätt av dubbelsidig karaktär 1872. Den franska juristen, Morillot,

⁹² SOU 1956:25, s. 126.

⁹³ WIPO-Guide to the Berne Convention for the protection of Literary and Artistic Works, Paris Act 1971, s. 41-42. Guiden gör inte anspråk på att visa hur de olika artiklarna bör tolkas utan är snarare en guide avsedd för lagstiftare i signatärstaterna att förstå BK och därmed att främja skyddet för immaterialrätt över hela världen. Se sidan 4 i guiden.

⁹⁴ WIPO:s guide to the Berne Convention, s. 42.

⁹⁵ Angående ordvalen ära och anseende se följande kapitel.

⁹⁶ Ibid, s. 41-42.

förespråkade att upphovsrätten, utöver den ekonomiska rätten, hade en del av personlig karaktär. Franska domstolar började emellertid inte tala om en "droit moral" förrän en bit in på 1900-talet. Intresset för den ideella rätten växte sig starkare och kulminerade 1928 då Artikel 6bis infördes i BK.⁹⁷ I Frankrike kodifierades en 150 årig praxis den 11 mars 1957 vilken utvidgade upphovsmännens rättigheter. Den grundläggande bestämmelsen om den ideella rätten finns i Artikel 6 i fransk upphovsrättslagstiftning. Artikel 6 föreskriver att upphovsmannen skall tillförsäkras respekt för sitt namn, författarprestation och sitt verk.⁹⁸

Fransk "droit moral" ger upphovsmannen en mycket stark rätt mot ändringar i verk. Artikel 6 i den franska upphovsrättslagen ger upphovsmannen rätt till respekt för sitt verk. Upphovsrättsintrång kan således ske utan att ändringarna som företas är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Fransk rätt bygger istället på ett subjektivt koncept. Det är nämligen upphovsmannen själv som bestämmer när hans ideella rätt blivit kränkt. Varför han känner sig kränkt behöver inte motiveras och domstolar behöver inte förlita sig på sakkunnigutlåtanden huruvida en ändring är kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart.⁹⁹ Detta bör jämföras med den objektiva bedömningsmodell som förespråkas i de flesta andra länder i Europa.¹⁰⁰

1985 tillkom en artikel i den franska upphovsrättslagen som tar sikte på den speciella situationen med filmverk. Artikel 16, numera Artikel L121-5, anger att den ideella rätten avseende filmverk inte kan åberopas förrän filmverket är färdigställt. Artikel 6 ger ett ideellrättsligt skydd mot varje ändring i en version av ett filmverk som sker genom tillägg, borttagande eller modifiering av något inslag i filmen. Sådana ändringar kräver tillstånd av upphovsmannen.¹⁰¹ Specialstadgandet om filmverk tillkom för att klaggöra att upprepade reklamavbrott i filmer visade i TV inte accepteras i Frankrike.¹⁰²

Fransk offentlighetslagstiftning om reklamavbrott uppställer strängare regler än vad det EG-rättsliga TV-direktivet fordrar. Lagen av den 30 september 1986 om kommunikationsfrihet Artikel 73 stadgar att endast ett avbrott är tillåtet. För de statliga TV-bolagen föreligger dock fortfarande ett absolut förbud mot reklaminslag. Att endast ett reklamavbrott tillåts anses utgöra ett skydd för upphovsmännen till filmer som sänds i TV. Det finns emellertid i dagsläget en möjlighet att beviljas dispens från regeln att endast ett avbrott får ske. En särskild kontrollmyndighet, "Conseil supérieur de

⁹⁷ Strömholm, Stig, "Upphovsmans ideella rätt – några huvudlinjer", s. 302-303.

⁹⁸ Dietz, Adolf, "The Artist's Right of Integrity Under Copyright Law - A Comparative Approach", IIC Vol 25. No.2/1994, s. 182.

⁹⁹ Kervever, André, "The insertion of advertising in films screened on television", s. 13, Copyright Bulletin Vol XXII, No. 3/1988, s.13.

¹⁰⁰ Rosén, Jan, Reklamavbrott i Tv-utsända spelfilmer, - ett brott mot ideell rätt? s. 4. Jfr kapitel 2.2.2.1 och 2.2.2.4.

¹⁰¹ Kamina, Pascal, Film Copyright in the European Union, s. 322-323.

¹⁰² Se kommentar av Silke von Lewinsky i IIC, Vol.22, Nos.1-6/1991, s. 130.

l'audiovisuel", har möjlighet att medge en sådan dispens.¹⁰³ Vid tillkomsten av den offentlighetsrättsliga regleringen uppstod kritik från upphovsrättsorganisationer. Dessa hävdade att regleringen stod i strid med de ideellrättsliga reglerna i den franska upphovsrättslagen. I förarbetena till den offentlighetsrättsliga lagen poängterades därför att tillåtligheten av reklamavbrott enligt offentlighetsrättslig reglering inte innebär något undantag för TV-företagen att respektera de upphovsrättsliga reglerna.¹⁰⁴ Paragrafens utformning stipulerar alltså att reklamavbrott i film får göras under förutsättning att de inte kränker rättigheterna i upphovsrättslagen. Det faktum att upphovsmannen subjektivt får bedöma när han/hon känt sig kränkt av reklamavbrottet leder till slutsatsen att reklamavbrott i sig själva inte torde utgöra en kränkning av den ideella rätten.¹⁰⁵

De franska upphovsrättsliga och offentlighetsrättsliga reglerna om reklamavbrott har endast lett till ett domstolsavgörande. Detta kommer att redovisas nedan i kap 4.2.2. Förklaringen till att frågan om reklamavbrott endast varit uppe för bedömning i domstol en enda gång kan enligt Kerever vara att franska programföretag nästan alltid begär tillstånd från upphovsmannen innan de infogar reklamavbrott i något verk. Nekar upphovsmannen tillstånd väljer programföretaget att inte visa verket. Således uppstår få konflikter i praktiken.¹⁰⁶

4.2.2 Praxis i filmsammanhang

Franska domstolar har i ett antal avgöranden tagit ställning till diverse upphovsrättsliga frågor av ideellrättslig karaktär i filmsammanhang. Tre av dessa kommer att omnämnas mycket kort nedan. Två av dessa redovisas då de väckt internationell uppmärksamhet. Det tredje fallet är av stort intresse då det handlar om den specifika situationen med reklamavbrott i film.

Ett av de mest uppmärksammade fallen är det s.k. **Huston-avgörandet**. Ett amerikanskt medieföretag, Turner Entertainment Inc., hade färglagt John Hustons svartvita film "Asphalt Jungle" från 1950. Medieföretaget upplät visningsrätten till den färglagda versionen till den franska TV-kanalen La Cinq. Manusförfattaren till filmen, Ben Maddow, och Hustons arvingar väckte talan vid fransk domstol för att förhindra visningen. Domstolen stoppade visningen genom ett interimistiskt beslut. En av huvudfrågorna i fallet rörde lagvalsfrågan om vilken rättsordning som skulle tillämpas i fallet. Fransk upphovsrätt skulle nämligen ge Ben Maddow och Hustons arvingar upphovsmannastatus medan amerikansk rätt tillerkände producenten statusen som upphovsman.¹⁰⁷ Cour de Cassation¹⁰⁸ kom fram

¹⁰³ Strömholm, Stig, Reklamavbrott i tv-sända filmer, s. 7.

¹⁰⁴ Kerever, André, "The insertion of advertising in films screened on television", s. 13, Copyright Bulletin XXII No.3/1988. André Kerever är medlem av Conseil D'Etat.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Lilliestierna, Ehrén, Charlotte, Ideell rätt på filmområdet, s. 65, Edelman; Bernard, Applicable "Legislation Regarding Exploitation of Colourized U.S. Films in France: The "John Huston" Case", IIC Vol.23, No.5/1992, s. 630.

till att fransk lag skulle tillämpas i fallet trots att verket var amerikanskt.¹⁰⁹ Efter återförvisning av fallet kom Cour d'Appel de Versailles fram till att färgläggningen av filmen ansågs utgöra ett ingrepp i regissörens ideella rätt. Detta trots att det fanns ett kommersiellt önskemål om färgfilm.¹¹⁰

Att avgörandet skulle innebära att all färgläggning av svartvita filmer kränker en upphovsmans ideella rätt vore att dra alltför långtgående slutsatser. Domstolen tog bl.a. med i sin bedömning att Huston hade uttalat sig mycket negativt när han tillfrågats om färgläggning av en annan av hans filmer. Domstolen tycks ha lagt stor vikt vid att det gick att utröna upphovsmannens egen synpunkt om färgläggning. Detta går helt i linje med den franska rättens starka ideellrättsliga skydd och den subjektivistiska bedömningen som anses råda.

Ytterligare frågor som upptagits till bedömning av fransk domstol är huruvida sändarstationens logo i bildrutan i samband med filmvisning i TV utgör en kränkning av upphovsmannens ideella rätt.¹¹¹ Fransk domstol fann att så var fallet i ett avgörande. Den franska TV-kanalen La Cinq valde att visa kärandens filmverk med sin logo i hörnet av TV-rutan genom hela visningen av filmen. Käranden hade genom en upphovsmannaorganisation informerat att han motsatte sig att filmen visades med reklamavbrott och med företagets logo i TV-rutan. Han väckte därför talan inför domstol för kränkning av hans ideella rätt med stöd av Artikel 6 och 16 i den franska upphovsrättslagen. Domstolen anförde att förfarandet kränkte upphovsmannens ideella rätt eftersom upphovsmannen inte uttryckligen gett sitt tillstånd till detta. Avgörandet kan även detta anses belysa den ideella rättens starka ställning i fransk rätt.¹¹²

Det enda fall omnämnt i doktrinen om just reklamavbrott i film är dom 1989-05-24 av Tribunal de Grande Instance de Paris. Två regissörer opponerade sig mot att deras film visats i två separata avsnitt vid två sändningstillfällen. I vardera avsnitt hade dessutom infogats reklam vid ett tillfälle. Upphovsmännen hade varken gett sitt samtycke till reklamavbrotten eller uppdelningen av filmen i två delar. TV-kanalen åberopade till sitt försvar Artikel 73 i den offentlighetsrättsliga lagen som tillåter reklamavbrott i TV-sändningar. Vidare hänvisade de till Artikel L 121-5 som föreskriver att inget får tilläggas, borttagas eller ändras i färdigställda filmverk. TV-kanalen ansåg att infogandet av reklam inte kunde falla in under någon av dessa beskrivningar. Domstolen fann dock att förfarandet stred mot

¹⁰⁸ Frankrikes motsvarighet till Högsta Domstolen.

¹⁰⁹ Koktveedgard, Mogens, Levin, Marianne, Lärobok i immaterialrätt, s. 153.

¹¹⁰ Kamina, Pascal, Film Copyright in the European Union, s. 325.

¹¹¹ Koktveedgard, Mogens, Levin, Marianne, Lärobok i immaterialrätt, s. 153.

¹¹² Rättsfallet finns i engelsk version kommenterad av Silke von Lewinski i IIC, Vol.22, Nos.1-6/1991, s. 127-130.

upphovsmännens rätt till respekt för sina verk.¹¹³ Domen fastställdes av Cour d'Appel de Paris 1990-11-26.¹¹⁴

4.3 Ideell rätt i Italien

4.3.1 Allmänt om den ideella rätten

Likt den franska upphovsrätten anses upphovsrätten i Italien ha sin grund i upphovsmännens personliga rätt att få bestämma hur hans rätt skall få utnyttjas. Artikel 20 i den italienska upphovsrättslagstiftningen föreskriver, i nära anslutning till Bernkonventionens Artikel 6bis, att upphovsmannen, oberoende av den uteslutande befogenheten att ekonomiskt utnyttja verket och även efter överlåtelse av dessa befogenheter, behåller rätten att motsätta sig att verket förvanskas, stympas eller ändras eller varje annat förfarande med avseende på detta som, är till men för hans ära eller anseende.¹¹⁵ Först 1979 erhöll upphovsmännen skydd även mot andra förfaranden som är till men för hans ära eller anseende. Detta för att vara i överensstämmelse med Bernkonventionens Artikel 6bis vars skydd utökades vid Brysselkonferensen den 26 juni 1948¹¹⁶ Utformandet av artikeln innebär att Italien, olikt Frankrike, valt objektiva kriterier vid bedömning huruvida en kränkning av den ideella rätten är för handen. Företagna förfaranden måste nämligen vara till men för upphovsmännens *litterära eller konstnärliga anseende eller egenart* för att utgöra en kränkning av upphovsmännens ideella rätt. Det räcker inte att upphovsmannen rent generellt känner sig kränkt av handlingen.

4.3.2 Praxis i filmsammanhang

Mot slutet av 1970-talet undergick den europeiska TV-marknaden stora förändringar i tekniskt hänseende. Satellitsändningarnas framväxt innebar att alltfler TV-kanaler skapades. I Italien bildades tidigt ett antal reklamfinansierade TV-företag och under 1980-talet växte denna marknad mycket snabbt.¹¹⁷ Inte förrän 1990 tillkom en offentlighetsrättslig reglering på området. Att endast straff och privaträttsliga regler existerade under 1980-talet gjorde att domstolsavgöranden från detta decennium blev frekventa. Rättspraxis består främst av domar från första instans. Argumentationen som domstolarna för är ändock av intresse och kan antas spegla vilken syn domstolarna har av den ideella rätten beträffande reklamavbrott i film. Nedan följer korta sammanfattningar av relevanta rättsfall.

¹¹³ Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända spelfilmer, - ett brott mot ideell rätt?, s. 5, Collovà, Taddeo, "Commercial Breaks during films on television", RIDA Vol. 146 (Octobre 1990), s. 222, 224.

¹¹⁴ Strömholm, Stig, Reklamavbrott i TV-sända filmer, s. 7.

¹¹⁵ SOU 1956:25, s. 120, se även Collovà, Taddeo, "Commercial Breaks during films on television", RIDA Vol. 146 (Octobre 1990), s. 132 där artikeln återges i engelsk version.

¹¹⁶ Collovà, Taddeo, "Commercial Breaks during films on television", RIDA Vol. 146 (Octobre 1990) s. 134.

¹¹⁷ Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända spelfilmer – ett brott mot ideell rätt?, s. 3.

Välkända regissörer som Zeffirelli, Fellini och Samperi vände sig i ett flertal fall till domstol för att försöka utverka förbud mot att deras filmer visades i TV med reklamavbrott. Domstolarnas avgöranden gick regissörerna delvis till mötes men framförallt uppvisades kompromisslösningar.¹¹⁸ I majoriteten av fallen fastställde domstolarna att reklamavbrott i film i sig inte kan anses utgöra en kränkning av upphovsmannens ideella rätt. Bedömningen måste göras med utgångspunkt i varje enskilt fall.¹¹⁹ I en sådan bedömning skulle ett antal faktorer beaktas däribland filmens karaktär och konstnärliga värde, antal reklamavbrott, samt längden och placeringen av dessa i filmverket.¹²⁰

Praxis tog emellertid en annan riktning 1989 då den väl ansedda "Corte d'Appello" i Rom¹²¹ fastslog att reklamavbrott i sig anses utgöra en kränkning av upphovsmannens ideella rätt. TV-kanalen Reteitalia hade under utsändningen av en film, programlagd till två timmar, gjort åtta reklamavbrott. Varje avbrott varade i 3-4 minuter och innehöll 7-10 reklaminslag. Filmen hade följaktligen avbrutits 30 minuter med reklam.¹²² De kriterier som tidigare använts av underinstanserna avvisades av Corte d'Appello. Särskilt avvisades att domstolen hade att avgöra i varje enskilt fall huruvida reklamavbrotten var kränkande då denna inte ansågs sig ha befogenhet att värdera verk och således tillförsäkra verk av högre konstnärligt värde ett starkare skydd. Domstolen menade att endast ett enda avbrott kan leda till en sådan skada på verket att upphovsmannens integritet blir kränkt. Vidare anfördes att filmverk är skapade för att visas utan avbrott. Domstolen påpekade också att en tredje part, vilken inte varit med i filmskapandet, inte har kompetensen att avgöra hur många avbrott som kan göras och hur dessa skall inplaceras i filmverket.¹²³

4.4 Ideell rätt i USA

4.4.1 Allmänt om den ideella rätten

USA har ett annorlunda upphovsrättsligt synsätt jämfört med större delen av Europa. Begreppet "moral rights"¹²⁴ inom upphovsrätten var länge relativt okänt i landet.¹²⁵ Upphovsrätten i USA, som har sitt ursprung i det engelska upphovsrättsliga systemet, tillkom för att boktryckaren skulle ha en

¹¹⁸ Fabiani, Mario, "The inclusion of adverts during the broadcasting of cinematographic works on television on relation to the protection of moral rights", RIDA Vol 137 (Juliet 1988) s. 44, Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända spelfilmer-ett brott mot ideell rätt? s. 3.

¹¹⁹ Collovà, Taddeo, "Commercial Breaks during films on television", s. 126.

¹²⁰ Ibid, s. 136,

¹²¹ Motsvarande Svea hovrätt i instansordning och positionshänseende.

¹²² Collovà, Taddeo, "Commercial Breaks during films on television", RIDA Vol. 146 (Octobre 1990) s. 154, Strömholm, Stig, Reklamavbrott i TV-sända filmer, s. 6.

¹²³ Collovà, Taddeo, "Commercial Breaks during films on television", RIDA Vol. 146 (Octobre 1990) s. 158, 160.

¹²⁴ D.v.s. svenskans "ideella rätt" och franskans "droit moral".

¹²⁵ Ekström, Cecilia, Gustavsson, Johan, Sundberg, Pia, Ideell Rätt, i Upphovsrätt i Millenietid, red Levin, Marianne, Nordell, Per Jonas s. 65.

ensamrätt att trycka, d.v.s. framställa exemplar av verket. Ur denna grundsyn, d.v.s. att upphovsmannen skall ha rätt att bestämma över tryckning och distribution av böcker, kan ”common-law”-ländernas ord för upphovsrätten, ”copyright”, härledas. Copyright var i stort en kommersiell rätt som skapades för att främja konkurrensen inom förläggarbranschen genom att begränsa monopolsituationer. Det ankom på upphovsmannen att själv bestämma om tryckning och distribution av hans alster.¹²⁶

USA tillträdde inte Bernkonventionen förrän 1989. Det förelåg emellertid vid denna tidpunkt ett stort intresse för USA att ratificera konventionen då USA var den enda stora västerländska stat som inte tillträtt konventionen. Eftersom USA har den största exporten av upphovsrättsliga verk låg det i landets intresse att tillträda konventionen.¹²⁷ Att BK tillerkänner upphovsmännen ett stark ideellrättsligt skydd var en av anledningarna till att USA inte tillträdde konventionen förrän 1989.¹²⁸

I debatten som fördes innan USA:s tillträde till konventionen kunde tre olika attityder skönjas. Den första utgjordes av de som förespråkade tillträde till konventionen men ansåg att USA redan genom annan lagstiftning levde upp till kravet på skydd för den ideella rätten i Artikel 6bis BK. Även den andra gruppen förespråkade tillträde till konventionen men ansåg att ny lagstiftning behövdes för att vara i överensstämmelse med Bernkonventionens regler om den ideella rätten. Den tredje grenen motsatte sig tillträde. Grunden mot införandet bottnade i rädslan för risken att Bernkonventionen skulle styra alltför mycket. Även om Bernkonventionen inte är ”self-executing” i USA, vilket innebär att konventionen inte direkt kan åberopas i domstol, påpekades att Bernkonventionen skulle påverka riktningen hur upphovsrätten skulle komma att tolkas i domstolarna. Risk fanns även att konventionstexten skulle influera lagstiftningsarbetet och tillförsäkra upphovsmännen rättigheter som skulle hindra produktionen av betydelsefull media inom musik-, film-, förläggar- och radio och TV-branschen p.g.a. att det skulle förstöra viktiga affärsrelationer bland dessa genom konflikter som skulle komma att uppstå.¹²⁹

BK ställer inga krav på att skyddet måste ges i form av upphovsrättsliga lagar. Då USA 1989 anslöt sig till konventionen fann Kongressen att amerikansk lag sedd i sin helhet erbjöd motsvarande ideellrättsliga skydd som BK uppställer. Tillträdet ledde således inte till några lagändringar på den ideella rättens område.¹³⁰

¹²⁶ Olsson, Henry, Copyright, s. 32.

¹²⁷ Leaffer, Marshall, Understanding Copyright Law, s. 559.

¹²⁸ Dietz, Adolf, *“United States and moral rights: idiosyncrasy or approximation – Observations on a problematic relationship underlying United States adherence to the Berne Convention”*, s. 226.

¹²⁹ Brown, Ralph S., *“Adherence to the Berne Copyright Convention: The Moral Rights Issue”*, i Journal of the Copyright of the U.S.A., Vol. 35, No. 3/1988, s. 200.

¹³⁰ Lundberg, Anders, *“Compliance with the Obligations of the Berne Convention: Some Questions Raised by the United States Implementation of Article 6bis”*, NIR 1993 nr 62, s. 258.

USA:s upphovsrättslag, 1976 års Copyright Act, innehöll överhuvudtaget inga regler till skydd för ideella rättigheter. Minimiskyddet som uppställs i Artikel 6bis BK ansågs däremot uppfyllt genom andra lagar på federal- och delstatsnivå.¹³¹

1990 infördes den s.k. Visual Artist's Right Act" i 1976 års Copyright Act i § 106 A. Denna är den enda lagstiftning i USA som ger ett explicit skydd för upphovsmannens ideella rätt. Tillämpningsområdet är dock ytterst begränsat. Visual Artist's Rights Act gäller endast konstverk och fotografier om dessa skapats i utställningssyfte. Lagen är avsedd att skydda värdefulla konstverk i form av tavlor, tryck, skulpturer etc. Visual Artist's Rights Act gäller bara konstverk som understiger 200 exemplar. Exemplaren måste, med undantag av originalet, vara numrerade och signerade för att tillförsäkras skydd. Det är endast dessa exemplar som skyddas och inte verket i sig. Exemplar som överstiger nummer 200 ges därmed inget skydd. Visual Artist's Rights Act har utsatts för kritik då det blir domstolarnas uppgift att avgöra verkets värde. Det är domstolarna som bestämmer vilka verk som anses utgöra "visual art" och som skall ges skydd enligt Visual Artist's Rights Act.¹³²

Införandet av Visual Artist's Rights Act ansågs vara ett led i USA:s erkännande av ideellrätligt upphovsskydd. Tveksamt är emellertid fortfarande om USA verkligen lever upp till sitt internationella åtagande gällande uphovsmäns ideella rätt.

4.5 Sammanfattande kommentar

Bernkonventionen ger enligt Artikel 6bis uphovsmannen en rätt att bli namngiven till sitt verk samt respekt för detta. Texten som sådan ger, enligt WIPO, domstolarna ett stort tolkningsutrymme med tanke på lagtextens generella utformning.

Bernkonventionen ställer inga krav på en direkt implementering av konventionstexten för att anslutna stater skall anses leva upp till konventionsförpliktelse. Ovan har redogjorts för alternativa lösningar för att vara i överensstämmelse med Artikel 6bis i BK.

Att både Italien och Frankrike ger uphovsmannen ett tillräckligt starkt skydd torde det inte råda något tvivel om. Italien har valt en i det närmaste ordagrann implementering av Bernkonventionens Artikel 6bis. Frankrike tillförsäkrar sina uphovsmän ett ännu starkare ideellrätligt skydd Italien då det är uphovsmannens egen uppfattning av ändringen som avgör huruvida denna skall anses vara kränkande i det enskilda fallet eller inte.

¹³¹ Nordemann, Axel, Scheuermann, Andreas, "Adherence of the United States to the Berne Convention – Report on a Berlin Copyright Conference", i IIC Vol. 23, No. 1/1992, s. 77.

¹³² Leaffer, Marshall, Understanding Copyright Law, s. 381.

Att lagtexten är utformad i enlighet med konventionstexten är ingen avgörande faktor i sig för att bedöma huruvida ett land lever upp till sina internationella åtaganden. Det avgörande torde vara hur dessa regler tillämpas i domstolar. Som vi ovan sett har domstolar i Italien och Frankrike inte varit konsekventa i sina bedömningar. Ibland har upphovsmännen tillförsäkrats ett absolut skydd för sina verk och ibland har kompromisslösningar valts. Detta ger uttryck för den otroligt svåra avvägning som måste göras för att bedöma ett eventuellt upphovsrättsintrång.

Ovan redovisad rättspraxis består främst av underrättsavgöranden. De flesta italienska domsluten skedde innan italiensk offentlighetslagstiftning tillkom på området. De olika ländernas implementering av TV-direktivet har uppfattats på tämligen olika sätt i Italien, Frankrike och Sverige. I Frankrike har denna reglering försetts med kompletteringar som att en viss myndighet har möjlighet att tillåta fler avbrott än huvudregeln att endast ett avbrott får göras.¹³³

¹³³ Se Strömholm, Stig, Reklamavbrott i TV-sända filmer, s. 6.

5 Överlåtelse och eftergift av upphovsrätt

5.1 Allmänt om överlåtelse av upphovsrätt

Inom svensk upphovsrätt råder avtalsfrihet och huvudregeln är att upphovsrätten kan överlåtas. Skillnad föreligger dock mellan den ekonomiska rätten och den ideella. Det är endast upphovsmannen själv som kan ha den personliga bindning till sitt verk som den ideella rätten avser skydda. Därför kan den ideella rätten i princip inte överlåtas. Det vore givetvis omöjligt att överlåta en ”personlig bindning” till någon annan.¹³⁴ Den ideella rätten kan motsatsvis härledas ur 27 § 1 st. URL;

”Upphovsrätt må, med den begränsning som följer av vad 3 § sägs, helt eller delvis överlåtas”

Enligt 3 § 3 st. URL får den ideella rätten *efterges* ”såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket”.

Den ideella rättens oöverlåtbarhet får särskild betydelse då upphovsmannen överlåtit sina ekonomiska rättigheter enligt 2 § URL. Upphovsmannens eftergivelse rätt sätter honom i ett sådant fall i en särskild position.¹³⁵

Ett undantag från att den ideella rättens oöverlåtbara karaktär finns i 41 § URL. Datorprogram tillkomna i anställningsförhållande presumeras övergå till arbetsgivaren om inget annat avtalats. Intressant att notera är att det t.o.m. föreligger en presumtion i det fallet om övergång av den ideella rätten.

5.1.1 Eftergift av den ideella rätten

Att den ideella rätten kan *efterges* fordrar vidare analys. Enligt Nordell är ordet ”efterge” synonymt med efterskänka vilket antyder att upphovsmannen endast i efterhand skulle kunna gå med på att verket används på visst sätt. Efterge är emellertid även synonymt med medgivande vilket i sin tur betyder tillåtelse. Detta talar för att ett eftergivande även bör kunna ges i förväg.¹³⁶ Det senare torde vara den korrekta tolkningen. Detta ger Auktorrättskommitténs uttalanden stöd för. Enligt kommittén skulle det kunna innebära problem om man överlät ett verk för bearbetning eller omgestaltning för att användas för ett på förhand bestämt ändamål, t.ex. ett

¹³⁴ Observera emellertid att överträdelse av den ideella rätten alltid får beivras av upphovsmannens efterlevande make, liksom släktingar i rätt upp- och nedstigande led, eller syskon enligt 59 § 1 st URL.

¹³⁵ Schönning, Peter, Ophavsretsloven, med kommentarer, s. 193.

¹³⁶ Nordell, Per Jonas, ”Den ideella rättens tvingande natur och oöverlåtbarhet”, s. 387.

avtal om inspelning av en film. Det vore alltför riskfyllt för förvärvaren om upphovsmannen först i efterhand skulle kunna ge besked med bindande verkan om att denne avstod från att göra rätten gällande.¹³⁷ Auktorrättskommittén uttalade att ”för att inte riskera att upphovsmannen i efterhand framställer mer eller mindre grundade påståenden om att verket i den nya versionen kränker hans ideella rätt, kan det därför vara av vikt för filmföretaget att i förväg erhålla ett bindande besked att denne avstår från att göra rätten gällande”.¹³⁸

Det är även av stor vikt för upphovsmannen själv att han i förväg rättsligt kan garantera förvärvaren att han inte kommer hävda sin ideella rätt. Förvärvare av rätten att filmatisera en bok t.ex. kräver ofta att upphovsmannens ideella rätt efterges. Om en eftergift i förväg varit förbjuden skulle detta slå tillbaks mot upphovsmannen själv. Han skulle få mycket svårare att träffa uppgörelser med potentiella köpare av hans verk.¹³⁹

Upphovsmannen har endast rätt att efterge sin ideella rätt såvitt angår *en till art och omfattning begränsad användning av verket*. En total eftergift kan därmed aldrig bli rättsligt bindande. Ett bestämt verk och ett bestämt användningsområde måste vara för handen för att eftergiften skall anses vara tillåten.¹⁴⁰ Om en total eftergift skulle tillåtas skulle upphovsmannen hamna i ett mycket oförmånligt läge. Eftergiften skulle då gälla långt in i framtiden och det vore omöjligt för upphovsmannen att förutse hur hans verk skulle kunna ändras eller visas i främmande miljöer. Generella avsägningar från hävdande av den ideella rätten i obegränsad framtid är därför otillåtna. Så är fallet om upphovsmannen i avtalet skrivit att han överläter ”alla rättigheter” eller ”hela författarrätten”.¹⁴¹

Om upphovsmannen däremot kan efterge sin rätt såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket bör detta inte leda till någon skada för upphovsmannens personliga intressen. Användningsområdet är då på förhand begränsat och det är därmed möjligt för upphovsmannen att förutse hur hans verk kommer att framstå efter bearbetningen.¹⁴²

För att medgivande till ändringar av verket och dylikt skall vara tillåtna anges i doktrin att de måste vara *tillräckligt begränsade* men även *preciserade*.¹⁴³ I motiven anförs exempel på sådana användningsområden i form av filminspelningsavtal eller att ett verk skall användas till en speciell utgåva t.ex. för skolbruk eller för ett framförande på teater.¹⁴⁴

¹³⁷ Ibid, s. 388.

¹³⁸ SOU 1956:25, s. 128.

¹³⁹ Rosén, Jan, Upphovsrättens avtal, s. 169-170.

¹⁴⁰ Nordell, Per Jonas, ”Den ideella rättens tvingande natur och oöverlåtbarhet”, s. 390.

¹⁴¹ SOU 1956:25, s. 127.

¹⁴² SOU 1956:25, s. 129-130.

¹⁴³ Rosén, Jan, Upphovsrättens avtal, s. 169.

¹⁴⁴ Ibid, s. 128.

Auktorrättskommittén framhöll att frågan om eftergift av den ideella rätten främst är av relevans för upphovsmannens respekt till sitt verk.

Något formkrav för eftergift av den ideella rätten existerar inte.¹⁴⁵ Upphovsmannen kan uttryckligen förklara sig avstå från denna. Huruvida det sker muntligen eller skriftligen saknar betydelse för rättsverkningen. Detta under förutsättning att eftergiften sker inom de ramar som lagen uppställer. En begränsad eftergift kan såväl vara tyst som implicit. Även om ett skrivet avtal föreligger och inget anges om den ideella rätten, vilket är vanligt förekommande måste därför en prövning i det enskilda fallet ske. Utgången av tvisten blir därför beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.

Det enda som skulle kunna tyda på en intolkad eftergift är att upphovsmannen upplåtit sitt verk för användning i ett särskilt sammanhang eller upplåtit verket till bearbetning av ny teknik som innebär att förändringar måste vidtas t.ex. filminspelning eller att verket skall få användas i reklamsammanhang. Upphovsmannen behöver dock aldrig acceptera sådana ändringar som visar ”uppenbar okänsla för verkets egenart, dess idéinnehåll eller bärande stilistiska drag”.¹⁴⁶

Slutligen bör påpekas att ändringar i verk som blivit ”granskade och godkända” av upphovsmannen alltid är tillåtna. Detta är enligt Auktorrättskommittén inte att anse som en eftergift av den ideella rätten utan skall snarare anses ge uttryck för ett nytt verk som upphovsmannen godkänner och står för. Ett tydligt exempel på detta sker då upphovsmannen själv medverkar i omarbetningen eller omgestaltningen av verket vilket ofta torde ske i filmindustrin.

5.1.2 Ändringsförbud enligt och 28 § URL

URL pekar ut fler skydd mot ändringar i upphovsmannens verk än 3 § URL. Portalparagrafen 3 § 2 st. URL ger upphovsmannen, som vi ovan sett, ett skydd mot kränkande ändringar i verket oavsett om han överlåtitt detta eller om någon olovligen förfogar över det. Upphovsmannen behöver enligt denna paragraf ej heller stå ut med att hans verk visas i en kränkande form eller sammanhang.

Utöver detta skydd kräver 28 § URL en helt oförändrad återgivning av verk. Denna paragraf är endast tillämplig, olikt 3 § URL, om en överlåtelse har skett.

28 § URL är en tolkningsregel i frågor om rätt för den som genom överlåtelse förvärvat upphovsrätten till ett verk att ändra detta samt att överlåta rätten vidare. Denna skall skiljas från den ideella rätten i 3 § URL. Kommittén anförde i motiven att förvärvare av upphovsrätt ofta har ett

¹⁴⁵ Se 3 § 3 st. URL.

¹⁴⁶ Rosén, Jan, Upphovsrättens avtal, s. 170.

intresse av att ändra det förvärvade verket. Så är t.ex. fallet med förläggare som t.o.m. anser det nödvändigt att vissa strykningar etc. görs i manuskriptet.

Principiellt innebär 28 § URL att förvärvaren har en skyldighet att återgiva verket i helt oförändrad form. Upphovsmannen måste ge sitt samtycke till ändringar. Alla ändringar som företas utan upphovsmannens samtycke är emellertid inte otillåtna enligt 28 § URL. Stadgandet skulle leda till stora praktiska nackdelar för förvärvaren om denne skulle behöva be om upphovsmannens tillåtelse till ändring i verket om det rörde bagateller. Ändringsförbudet skulle tolkas i absurdum om en förläggare vid varje rättning av stavfel skulle behöva kontakta författaren för att få godkännande till rättning.¹⁴⁷

Ett godkännande om ändring kan ta sig i form av en uttrycklig tillåtelse att företa vissa ändringar. Upphovsmannen kan antingen godta konkreta förslag på ändringar eller, i motsats till eftergift av den ideella rätten, tillåta förvärvaren att göra de ändringar som denne anser är önskvärda.

Att upphovsmannen överlåter sin rätt och ger sitt samtycke till ändringar enligt 28 § URL innebär inte att han också eftergivit sin ideella rätt enligt 3 § URL. Ändringarna får aldrig gå så långt att de skulle kränka upphovsmannens konstnärliga eller litterära anseende eller egenart. Upphovsmannen kan nämligen alltid hävda den rätt som tillförsäkras honom/henne enligt 3 § 2 st. URL.¹⁴⁸

Vid en första anblick kan 28 § URL verka ge ett starkare skydd åt upphovsmannen då denna paragraf förbjuder *alla* ändringar. Den ideella rätten förbjuder ju endast sådana ändringar som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende. Som framförts ovan kan denna tolkning lätt demteras då stavfel och liknande alltid torde kunna ändras utan tillåtelse och utan att 28 § URL överträds. Vidare kan ofta överlåtelseavtalen indikera vissa ändringsrätter. I motiven gavs som exempel att en viss sedvänja kan anses ha etablerats i en viss bransch.¹⁴⁹ Skillnad föreligger också mellan de båda paragraferna då den ideella rätten i 3 § URL måste respekteras av alla som utnyttjar verket oavsett om det sker lovligt eller olovligt. Ändringsförbudet i 28 § URL gäller emellertid endast för den som efter överlåtelse eller upplåtelse förvärvat upphovsrätt till verket.

¹⁴⁷ SOU 1956:25, s. 287.

¹⁴⁸ Rosén, Jan, Upphovsrättens avtal, s. 177.

¹⁴⁹ Ibid.

5.2 Eftergift i Claes Eriksson och Vilgot Sjöman mot TV4-domen

En av huvudfrågorna som togs upp av tingsrätten och hovrätten i fallet Claes Eriksson och Vilgot Sjöman mot TV4 rör frågan om regissörerna kan ansetts ha eftergett sina ideella rättigheter i och med att de tillät visning av sina filmer i en kommersiell TV-kanal.

Vilgot Sjömans överlåtelse av sina ekonomiska rättigheter till Sandrew Film AB var mycket omfattande. Inom svensk upphovsrätt råder som ovan framkommit avtalsfrihet. Omständigheterna kring den ekonomiska överlåtelsen påverkar dock inte den ideella rätten. Den omfattande ekonomiska överlåtelsen torde aldrig kunna gälla eftergift av den ideella rätten. Avtalet innehöll ingen klausul om den ideella rätten. En eftergift kan emellertid ske tyst eller underförstått. Att den ideella rätten skulle ha eftergetts i samma omfattning som de ekonomiska rättigheterna skulle i vilket fall vara utan verkan då en eftergift aldrig får vara generell utan måste avse en till för art och omfattning begränsad användning. En s.k. total eftergift kan med bindande verkan därför aldrig göras. Denna uppfattning delade såväl tingsrätten som hovrätten.

Beträffande Claes Eriksson är omständigheterna annorlunda. Claes Eriksson gjorde en rättighetsöverlåtelse till SF innehållandes ett förbehåll om att sändning i TV endast fick ske med hans tillstånd. Claes Eriksson tillät bevisligen sändningen av Hajen som visste för mycket i kanalen TV4. Åsikterna går isär beträffande hur detta tillstånd gavs och vad det innehöll. Representanten för SF hävdar å ena sidan att han specifikt nämnde förekomsten av reklamavbrott då han talade med Claes Eriksson. Claes Eriksson, å andra sidan, är av den bestämda uppfattningen att frågan om reklamavbrott aldrig tagits upp till diskussion förutom att representanten uppgav att TV4 gör reklam mellan programmen. Tingsrätten och hovrätten fann heller inga bevis för att Claes Eriksson muntligen skulle ha eftergivit sin ideella rätt. Som sagts existerar inget formkrav för eftergift av den ideella rätten. En eftergift kan därmed vara tyst eller underförstådd. Vid bedömningen av om en tyst eller underförstådd eftergift gjorts måste omständigheterna vid avtalets ingående, parternas insikter om relevanta förhållanden och tilltänkt användning av verket tas i beaktande.¹⁵⁰

Tingsrätten och hovrätten kom fram till att en sådan eftergift som avses i 3 § 3 st. URL inte kan ha gjorts. Detta grundade de på att Claes Eriksson och Vilgot Sjöman båda hade avtal med filmbolagen som tog sikte på att deras ideella rätt inte fick lov att kränkas. Detta talade för att de avsett att skydda dessa även vid överlåtelse av andra rättigheter, t.ex. vid visningsrätt av filmerna.

¹⁵⁰ Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända filmer - ett brott mot ideella rätt?, s. 17.

6 Avslutande diskussion

Det nuvarande skyddet för den ideella rätten inom upphovsrätten infördes i svensk rätt vid tillkomsten av 1960-års URL och har sedan dess inte varit föremål för några ändringar. Upphovsrättsliga spörsmål om reklamavbrott i spelfilm visad i TV nämns av naturliga skäl inte i förarbetena till URL då reklamfinansierad TV inte existerade vid tillkomsten av lagen.

Ideellrättsliga frågor har prövats av HD vid ett flertal tillfällen. Det specifika fallet med reklamavbrott i film visad i TV har aldrig avgjorts i domstol trots att reklamavbrott förekommit sedan 15 år tillbaka. Domarna om reklamavbrotten i Vilgot Sjöman och Claes Erikssons filmer är därför de första i sitt slag i Sverige. Rättsfallen från tingsrätten och hovrätten har väckt såväl nationell som internationell uppmärksamhet. Intresset för frågan kommer troligen att ökas ytterligare då HD lämnat prövningstillstånd och en prejudicerande dom äntligen kommer att meddelas. Att HD meddelat prövningstillstånd är enligt min mening ett korrekt beslut. Rättsläget är i dagsläget oklart och därmed krävs ett tydliggörande från HD i flera olika avseenden.

För att ett ideellrättsligt intrång skall ha skett enligt 3 § URL krävs att en ändring gjorts i verket eller att verket visats i en främmande form eller sammanhang. Utöver detta måste företagna åtgärder ha varit kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga *anseende eller egenart*. Vid en sådan bedömning skall saken ses ur upphovsmannens synvinkel men i övrigt skall en *objektiv måttstock* anläggas.

I det specifika fallet med reklamavbrott i film utsänd i TV står det klart att majoriteten av TV-tittarna upplever en stor irritation då filmer och TV-program avbryts för annonsering. I upphovsrättsligt hänseende är publikens respons på avbrotten irrelevant så länge det inte påverkar tittarnas syn på upphovsmannen till filmen. Beträffande reklamavbrott är det knappast en irritation mot upphovsmännen som kan skönjas utan snarare en irritation mot reklamen som sådan. Om irritationen nödvändigtvis skulle riktas mot något objekt riktas den mot TV-kanalen och inte mot upphovsmannen. Det bör därför konstateras, vilket inte var någon svårighet för vare sig tingsrätten eller hovrätten, att reklamavbrott i sig inte anses utgöra en kränkning av upphovsmannens anseende.

Frågan bör då besvaras om reklamavbrott kan anses utgöra en kränkning av upphovsmannens egenart. Upphovsmannens egenart är enkelt uttryckt konstnärens känsla för sitt verk. Det torde endast vara upphovsmannen själv som kan förklara och förmedla denna känsla. Detta föranleder en undran om hur stor del upphovsmannens subjektiva uppfattning som skall beaktas i bedömningen och även hur stor vikt denna uppfattning skall tillmätas. I Rydbeckmålet uttalades att om ändringen inte ändrar de konstnärligt bärande elementen i filmen är denna inte kränkande. Som tidigare nämnts är

det tveksamt om domstolarna överhuvudtaget i Rydbeckmålet tog hänsyn till upphovsmannens uppfattning. I fallet hade upphovsmannen t.o.m. innan TV-utsändningen klart och tydligt uttalat att han inte ens ville anges som upphovsman om verket skulle visas i ändrat skick. Visserligen skall det inte räcka att upphovsmannen rent allmänt känner sig kränkt. I fallet synes upphovsmannens uppfattning inte ha beaktats alls, vilket den enligt förarbetena klart och tydligt skall göra.

HD bör därför klargöra hur stor vikt som upphovsmannens subjektiva uppfattning skall tillmätas. I tingsrättens och hovrättens avgöranden läggs, till skillnad från i Rydbeckmålet, *en betydande vikt* vid upphovsmannens uppfattning. Hovrätten anförde t.o.m. att upphovsmannens uppfattning skall vara en given utgångspunkt vid bedömningen. Detta innebär att vid en svensk objektiv bedömning har upphovsmannens subjektiva uppfattning getts ett stort utrymme där denna t.o.m. väger mycket tungt. Hovrätten uttalade att upphovsmannens upplevelse av reklamavbrotten skall utgöra utgångspunkten för bedömningen men den skall vägas mot övriga faktorer som nämns i förarbetena och i tidigare rättspraxis. Detta innebär att en objektiv bedömning fortfarande skall göras men att upphovsmannens subjektiva uppfattning skall vara en av de parametrar som skall beaktas i bedömningen och att upphovsmannens uppfattning dessutom skall tillmätas en betydande vikt.

En sådan gyllene medelväg torde enligt min mening vara att föredra både ur upphovsmannasynpunkt och rent samhällsekonomiskt. En bedömning som endast bygger på upphovsmannens subjektiva uppfattning ger ett starkt skydd åt upphovsmannen men paradoxalt nog torde en sådan bedömning inte vara att föredra ur upphovsmannasynvinkel. Ett förfarande där upphovsmannens subjektiva uppfattning om företagna ändringar i verket utgör den utslagsgivande faktorn torde verka hämmande för skapandet och även för handeln med upphovsrätter. Det skulle under sådana premisser dels vara riskabelt att bygga vidare på någon annans idéer och även att förvärva upphovsrättsliga verk. Att enbart befatta sig med upphovsrättsligt skyddade verk skulle innebära en viss risk att bli stämd för upphovsrättsintrång. Ett skydd som således ger upphovsmannen en exklusiv bestämmanderätt över vilka åtgärder som är kränkande respektive vilka åtgärder som skall vara tillåtna riskerar att i slutändan slå tillbaka mot upphovsmannen då flera potentiella avtalsparter kan bli avskräckta från att ingå avtal med upphovsmannen. Upphovsmannens ideellrättsliga skydd är därför inte endast av personlig karaktär utan kan även ge ekonomiska konsekvenser. En renodlad subjektiv bedömning skulle även leda till samhällsekonomiska konsekvenser då det vore riskabelt att handla med upphovsrätter eftersom upphovsmannen alltid i efterhand skulle kunna träda fram och meddela att han/hon känt sig kränkt. På så vis skulle handeln med upphovsrättskyddade verk riskera att hämmas.

Det som jag emellertid ställer mig mest kritisk till i både tingsrätten och hovrättens avgöranden är inte att domstolarna har lagt vikt vid upphovsmännens uppfattning om reklamavbrotten. Snarare riktas kritiken

mot att domstolarna främst tycks ha baserat sina avgöranden på de sakkunnigutlåtanden som åberopades i domstolsförhandlingarna. Sakkunnigutlåtandena talar rent generellt om allt filmskapande och syftet med regiarbetet. Då regiarbetet som sådant alltid syftar till att skapa en helhetsupplevelse för publiken och då publiken riskerar att tappa tråden och förflyttas i både tid och rum, vilka utgör viktiga beståndsdelar i filmen, torde alla avbrott i filmer vara kränkande. Detta är enligt min mening inte korrekt. Vid en objektiv bedömning skall vissa parametrar vägas mot varandra. Omständigheterna i det enskilda fallet gör att alla parametrar givetvis inte kan vägas exakt lika tungt men det torde inte vara så att en faktor skall vara utslagsgivande. Även denna aspekt behöver klargöras av HD.

Av domarna framgår att reklamavbrott kan kränka upphovsmannens egenart. Programföretagen måste därför i nuläget se till att upphovsmannen efterger sin ideella rätt för just infogande av reklam inför visning av verket i TV. Det är osäkert hur preciserad denna eftergift måste vara. Eftergifter är som redogjorts för endast giltiga såvitt de avser en till art och omfattning begränsad användning av verket.

Domarna synes vid första anblick vara till fördel för upphovsmannen och upphovsrättsorganisationer har utropat att svensk upphovsrätt har stärkts genom domarna. Effekten av domarna synes emellertid enligt min mening kunna slå tillbaks mot upphovsmännen. I slutändan kan dessa "bli tvingade" att efterge sina ideella rättigheter om de vill visa sina filmer i TV. TV utgör en av få distributionskanaler för skapare av filmverk. En mindre bemedlad upphovsman skulle därmed inte ha råd att neka en TV-kanal visningsrätt. Detta trots att TV-kanalen kräver en eftergift av den ideella rätten och att upphovsmannen känner sig mycket kränkt av reklampauserna. En upphovsman lägger ned sin personlighet i sitt verk och detta skall skyddas. I slutändan får emellertid dessa ideella rättigheter ekonomiska konsekvenser som leder till att skyddet inte kan tillförsäkras upphovsmannen fullt ut.

Ytterligare problematiska frågor som enligt min mening måste besvaras av HD är förhållandet mellan RTL och URL. Det uttalades i förarbetena till RTL att de upphovsrättsliga reglerna inte skall påverkas av regleringen om annonsavbrott i RTL. Trots detta stadgar 7 § RTL att ett annonsavbrott inte får göras om rättighetshavarnas rättigheter kränks. Hur detta skall tolkas lämnar förarbetena osagt. Problematiken aktualiserades då Vilgot Sjöman och Claes Eriksson anmälde TV4 till Granskningsnämnden då kanalen gjort reklamavbrott i deras filmer. Granskningsnämnden visar i sitt avgörande att den är osäker på hur frasen "rättighetshavarnas rättigheter" skall tolkas. Den gör en s.k. "summarisk upphovsrättslig" prövning. Enligt min mening är det icke utrett hur URL påverkar bedömningen enligt RTL. Upphovsrättsliga bedömningar torde endast avgöras av allmän domstol som är rätt forum för upphovsrättsliga spörsmål. Syftet med att Granskningsnämnden gör en s.k. summarisk upphovsrättsprövning förefaller märkligt då nämndens avgörande ändå inte är bindande för domstol. Utöver detta har den inte den rätta kompetensen som krävs, varför det enligt min mening ter sig

meningslöst med en sådan prövning. Möjligtvis skulle det kunna tolkas så att RTL sätter upp riktlinjer för bl.a. programföretag om vad de skall tänka på när de infogar reklam. För att påminna dem om existensen av den ideella rätten är det möjligt att lagstiftaren i 7 § RTL infogade att ”rättighetshavarnas rättigheter” inte får kränkas när reklamavbrott infogas i program.

Det är, som ovan anförts, i dagsläget osäkert när och hur reklamavbrott får göras i spelfilmer visade i TV. För att skydda sig mot eventuella framtida anspråk från upphovsmännen bör programföretagen kräva en eftergift av den ideella rätten vid varje enskilt fall då de skall visa spelfilmer i TV. Programföretagen bör försäkra sig om att de får avbryta för ett visst antal reklaminslag med diverse reklam innehåll. En eftergift måste som i kapitel 5 beskrivits avse en för till art och omfattning begränsad användning av verket. Att generellt efterge sin ideella rätt för visning i TV inkluderat eftergift beträffande reklamavbrott rent generellt borde inte ha någon rättslig verkan. Det skulle vid en sådan eftergift nämligen vara osäkert för upphovsmannen hur reklamavbrotten kommer att göras i framtiden eftersom upphovsmannen varken vet vilka reklaminslag som kommer infogas, antal reklamavbrott och längden på dem. Således kan han/hon inte i förväg veta om reklamanslagen kommer verka kränkande för honom/henne.

Den slutsats som kan dras av tingsrättens och hovrättens domar är att reklamavbrott i sig inte kränker en upphovsmans ideella rätt, i vart fall inte upphovsmannens anseende. Det är nämligen föga troligt att Radio och TV-lagen som tillåter reklamavbrott skulle ha tillkommit om avbrotten skulle strida mot en annan lag d.v.s. URL. Bedömningen måste därmed göras i varje enskilt fall precis som tidigare bedömningar. De parametrar som omnämns i såväl förarbeten som praxis skall tillämpas vid bedömningen. Det ändrats efter tings- och hovrättens domar är den betydelse som varje parameter skall tillmätas. I äldre rättspraxis har upphovsmännen ofta fått tåla relativt stora ändringar i sina verk. Efter tingsrättens och hovrättens domar tycks upphovsmännens subjektiva uppfattning tillmätas större betydelse. I domarna har Claes Erikssons och Vilgot Sjömans uppfattning av att reklamavbrotten skulle strida mot verkens grundtes tagits i beaktande särskilt i kombination med de generella uttalanden av sakkunnigutlåtandena som kan appliceras på varje regiärbete av ett verk. Dessa sakkunnigutlåtanden har emellertid enligt min mening getts en alltför stor betydelse. I princip innebär dessa att reklamavbrott i sig alltid är kränkande för regiärbetet och upphovsmannens egenart varför en upphovsman i nuläget i princip alltid skulle kunna väcka talan inför domstol och vinna bifall till sin talan om programföretaget gjort annonsavbrott i hans film. Detta är inte förenligt med det faktum att reklamavbrott i sig inte skall vara kränkande.

Hur stora ändringar upphovsmän skall behöva tåla i sina verk kommer att fortsätta att debatteras och vara föremål för fler rättsavgöranden i framtiden. En sak som är säker är att reklamavbrott som metod för att finansiera sändningsverksamhet har utvecklats och är här för att stanna, oavsett om

tittarna eller upphovsmännen vill det eller ej. Vill programföretagen infoga reklamavbrott kommer de även i fortsättningen kunna göra det genom att mer eller mindre tvinga upphovsmännen att efterge den ideella rätten för utsändning i TV. Frågan har därför förlorat sin praktiska betydelse och är i nuläget mer av principiell karaktär. En sådan slutledning innebär att det i slutänden kommer bli en resursfråga om vilka upphovsmän som har råd att avstå från att visa sina filmer i TV.

Emellertid torde det ha stor betydelse för upphovsmän att rent principiellt ha vetskap om att reklamavbrott kan anses vara kränkande för deras ideella rätt.

Bilaga A-Tablå över reklamavbrotten i hajen som visste för mycket

Avbrott 1

Scen före avbrott: Förtvivlad över den nyfunna vetenskapen om att inte vara far till sina barn beger sig Samuel ut på öppet vatten i en kanot för att dränka sig. Självmordsförsöket misslyckas och Samuel fastnar med huvudet i kanoten, som kantrar.

Avbrott, ca tid: 0.33.02 - 0.39.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Hemelektronik/Video	Olika märken	ONOFF
2. Musik/CD	Kopparbärs	Kopparbergs bryggeri
3. Heminredning	-	Indiska
4. Livsmedel/Öl	Pripps blå	Pripps
5. Kamerafilm	Kodak ultra	Kodak
6. Livsmedel/Fruktdryck	Geflax	Valio
7. Film/DVD	-	Filmmix.com
8. Sängar	Hästens	Hästens sängar
9. Musik/CD	Kopparbärs	Kopparbergs bryggeri
10. Skraplotter	Färgfemman	Bingolotto
11. Musik/CD		Absolute Music
12. Livsmedel/Mineralvatten	Ramlösa	Ramlösa/Carlsberg
13. Musik/CD	Tomas Ledin	
14. Kontantkort-mobil		Vodafone
15. Trailer för TV4-dramaserie	Änglarnas stad	TV4

Scen efter avbrott: Samtal mellan Samuels ex fru och den biologiske fadern till barnen, där ex frun klandrar denne för att ha avslöjat det egentliga faderskapet.

Avbrott 2

Scen före avbrott: Hotfullt samtal mellan Hörnsteen och Sillys höjdräddade far. Samtalet förs i en bergochdalbane-vagn och slutar med att Sillys far, mot sin vilja, tvingas fortsätta åka bergochdalbana.

Avbrott, ca tid: 1.04.00 – 1.09.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Hemelektronik/video	Olika	ONOFF
2. Hemelektronik	Olika	net on net
3. Trägolv	Tarkett Viva	Tarkett
4. Film/DVD, video		Coop Forum/Power
5. Barnkläder		Polarn&Pyret
6. Startpaket/Baby		Pampers
7. Film/DVD, video		Filmmix.com
8. Livsmedel/Kaffe	Zoegas Skånerost	Zoega
9. Musik/CD		Absolute Music
10. Livsmedel/Glass	Carte d'or	GB Glace
11. Herrkläder	Olika	Dressman
12. Kontantkort – mobil		Vodafone
13. Trailer för TV4 film	Bio 4: Hon är min	TV4

Scen efter avbrott: Konspirerande möte på restaurang mellan Silly och Joakim där det avslöjas att Sillys far egentligen heter något annat och är en skurk.

Avbrott 1

Scen före avbrott: Alfred drömmer om sin far och vaknar i ångest och andnöd, söker sig till fönstret för att få luft.

Avbrott, ca tid: 0.26.58 – 0.32.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Livsmedel/Fetaost	Apetina	Arla
2. Läppstift	Lip Finity	Max Factor
3. Tvättmedel	Nya Ariel	Ariel
4. Skraplott	Färgfemman	Bingolotto
5. Musik/CD		Åhlens
6. Tävlings Handdator-Hamburgare	Toshiba	McDonald's
7. Musik/CD	Tomas Ledin	
8. Resor		Stena Line
9. Livsmedel/Korv		Lithells
10. Musik/CD		Naxos
11. Banklån		Förenings Sparbanken
12. Trailer för TV4-thrillerserie:	Mordkommissionen	TV4

Scen efter avbrott: Mademoiselle de Kinski sitter vid pianot och spelar för Alfred. Alfred avslöjar att han hyser varma känslor för henne.

Avbrott 2

Scen före avbrott: Sophie vill älska med Alfred men absolut inte resa till Stockholm och möta Alfreds mor.

Avbrott, ca tid: 1.10.00 – 1.15.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Musik/CD	Virgin	Åhlens
2. Tidning		DN
3. Skraplotter	Färgfemman	Bingolotto
4. Hamburgare	McFlurry	McDonald's
5. Musik/CD		Skivlagret/Mix skivor
6. Livsmedel/Halstabletter	Vicks Plus	Vicks
7. Banklån		Förenings Sparbanken
8. Musik/CD		Absolute Music
9. Livsmedel/Tuggummi	V6 White	V6
10. Tävlings Bil – Hamburgare	Hyundai	McDonald's
11. Musik/CD		Universal
12. Resor		Stena Line
13. Livsmedel/Tuggummi	Extra White	Extra
14. Trailer för TV4-dramaserie:	Änglarnas stad	TV4

Scen efter avbrott: Alfred är i Stockholm på besök hos sin mor. Modern vill veta om Sofie vill ha barn med Alfred.

Avbrott 3

Scen före avbrott: Alfred tvingas uppsöka sitt eget företag för att ansöka om tjänst som kemist efter att ha förlorat kontrollen över Nobelföretagen. Alfred misstänker sin närmaste man för svårartade bedrägerier.

Avbrott, ca tid: 1.44.00 – 1.49.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Golv	Tarkett Viva	Tarkett
2. Receptfri medicin	Pepcid Duo	Pharmacia
3. Hamburgare		McDonald's
4. Skraplotter	Färgfemman	Bingolotto
5. Musik/CD		Naxos
6. Dambindor	Always Ultra	Always
7. Livsmedel/Glass	Carte d'or	GB Glace
8. Musik/CD		Åhlens
9. Livsmedel/Kakor	Ballerina kex	Göteborgs kex
10. Shampoo	Herbal Essense	Clariol
11. Resor		Stena Line
12. Hamburgare		McDonald's
13. Bil		Renault
14. Trailer för TV4-thrillerserie:	24 tim	TV4

Scen efter avbrott: Alfred i Paris välkomnar den nye sekreteraren, Ragnar Sohlman, som bevitnar hur Alfred anklagar hela sin styrelse för korruption och manipulation.

Avbrott 1

Scen före avbrott: Alfred drömmer om sin far och vaknar i ångest och andnöd, söker sig till fönstret för att få luft.

Avbrott, ca tid: 0.26.58 – 0.32.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Livsmedel/Fetaost	Apetina	Arla
2. Läppstift	Lip Finity	Max Factor
3. Tvättmedel	Nya Ariel	Ariel
4. Skraplott	Färgfemman	Bingolotto
5. Musik/CD		Åhlens
6. Tävling Handdator-Hamburgare	Toshiba	McDonald's
7. Musik/CD	Tomas Ledin	
8. Resor		Stena Line
9. Livsmedel/Korv		Lithells
10. Musik/CD		Naxos
11. Banklån		Förenings Sparbanken
12. Trailer för TV4-thrillerserie:	Mordkommissionen	TV4

Scen efter avbrott: Mademoiselle de Kinski sitter vid pianot och spelar för Alfred. Alfred avslöjar att han hyser varma känslor för henne.

Avbrott 2

Scen före avbrott: Sophie vill älska med Alfred men absolut inte resa till Stockholm och möta Alfreds mor.

Avbrott, ca tid: 1.10.00 – 1.15.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Musik/CD	Virgin	Åhlens
2. Tidning		DN
3. Skraplotter	Färgfemman	Bingolotto
4. Hamburgare	McFlurry	McDonald's
5. Musik/CD		Skivlagret/Mix skivor
6. Livsmedel/Halstabletter	Vicks Plus	Vicks
7. Banklån		Förenings Sparbanken
8. Musik/CD		Absolute Music
9. Livsmedel/Tuggummi	V6 White	V6
10. Tävling Bil – Hamburgare	Hyundai	McDonald's
11. Musik/CD		Universal
12. Resor		Stena Line
13. Livsmedel/Tuggummi	Extra White	Extra
14. Trailer för TV4-dramaserie:	Änglarnas stad	TV4

Scen efter avbrott: Alfred är i Stockholm på besök hos sin mor. Modern vill veta om Sofie vill ha barn med Alfred.

Avbrott 3

Scen före avbrott: Alfred tvingas uppsöka sitt eget företag för att ansöka om tjänst som kemist efter att ha förlorat kontrollen över Nobelföretagen. Alfred misstänker sin närmaste man för svårartade bedrägerier.

Avbrott, ca tid: 1.44.00 – 1.49.00

Reklaminslag:

PRODUKT	VARUMÄRKE	ANNONSÖR
1. Golv	Tarkett Viva	Tarkett
2. Receptfri medicin	Pepcid Duo	Pharmacia
3. Hamburgare		McDonald's
4. Skraplotter	Färgfemman	Bingolotto
5. Musik/CD		Naxos
6. Dambindor	Always Ultra	Always
7. Livsmedel/Glass	Carte d'or	GB Glace
8. Musik/CD		Åhlens
9. Livsmedel/Kakor	Ballerina kex	Göteborgs kex
10. Shampoo	Herbal Essense	Clariol
11. Resor		Stena Line
12. Hamburgare		McDonald's
13. Bil		Renault
14. Trailer för TV4-thrillerserie:	24 tim	TV4

Scen efter avbrott: Alfred i Paris välkomnar den nye sekreteraren, Ragnar Sohlman, som bevitnar hur Alfred anklagar hela sin styrelse för korruption och manipulation.

Käll & Litteraturförteckning

Litteratur:

Böcker

Bergström, Svante, Strömholm, Stig, *Lärobok i Upphovsrätt*, 4:e upplagan, Iustus Förlag AB, 1994, Göteborg

Carlen-Wendels, Thomas, *Upphovsrätt i reklam och media*, 2:a upplagan, Studentlitteratur, 2005, Lund

Eliason, Marianne, Wennberg, Bertil, *Yttrandefrihetsgrundlagen*, 3:e upplagan, Norstedts Juridik, 2003, Stockholm

Hammarén, Anna, *Teaterregi & Upphovsrätt, särskilt om skillnaden mellan upphovsmän och utövande konstnärer*, Juristförlaget, 1997, Stockholm

Levin, Marianne, Nordell, Per-Jonas, Sundberg, Pia, (red.), *Upphovsrätt i Millenietid*, Stiftelsen Skrifter utgivna av Stockholms Universitet, nr 61 1999, Stockholm

Lögberg, Åke, *Auktorrätt och Film*, C.W.K Glerup, 1957, Lund

Nylander, Christina, *Radio och TV-rätt*, Norstedts Juridik, 1998, Stockholm

Olsson, Henry, *Copyright- svensk och internationell upphovsrätt*, 7:e upplagan, Norstedts Juridik, 2006, Stockholm

Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, Norstedts Juridik, 1996, Stockholm

Rosén, Jan, *Förlagsrätt-rättsfrågor vid förlagsavtal*, Stiftelsen skrifter utgivna av Juridiska Fakulteten vid Stockholms universitet, skriftserien 23 1989, Stockholm

Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal- regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film-, och databasproducenters, radio och TV-bolags samt fotografers avtal*, 3:e upplagan, Norstedts Juridik, 2006, Stockholm

Rosén, Jan, *Uppsatser i Medierätt*, Skrifter utgivna av Juridiska Fakulteten vid Stockholms Universitet, nr 42 1993, Juristförlaget JF AB, Stockholm

Schönning, Peter, *Ophavsretsloven med kommentarer*, 3:e udgave, Forlaget Thomson, 2003, København

Sijthoff Stray, Anne Lise, *Opphavsretten-Lov om opphavsrett till åndsverk m.v., kommentert og supplert*, Universitetsforlaget, 1989, Kristiansand, Norge

Artiklar

Brown, Ralph S., "Adherence to the Berne Copyright Convention: The Moral Rights Issue", i *Journal of the Copyright of the U.S.A.*, Vol. 35, No. 3/1988, s. 196-209

Collovà, Taddeo, "Commercial breaks during films on television", i *RIDA* Vol. 146 (Octobre 1990), s. 124-244

Dietz, Adolf, "United States and moral rights: idiosyncrasy or approximation – Observations on a problematic relationship underlying United States adherence to the Berne Convention", i *RIDA* Vol 142. (Octobre 1989), s. 222-277

Dietz, Adolf, "The Artist's Right of Integrity Under Copyright Law – A Comparative Approach", i *IIC* Vol.25, No. 2/1994, s. 177-194

Edelman; Bernard, Applicable "Legislation Regarding Exploitation of Colourized U.S. Films in France: The "John Huston" Case", *IIC* Vol.23, No.5/1992, s. 629-642

Fabiani, Mario, "The inclusion of adverts during the broadcasting of cinematographic works on television on relation to the protection of moral rights", i *RIDA* Vol 137 (Juliet 1988), s. 44-56

Kèrèver, André "The insertion of advertising in films screened on television", i *Copyright Bulletin*, Vol XXII, No 3/1988, s. 10-17

Leaffer, Marshall, *Understanding Copyright Law*, 4th edition, Lexisnexis, 2005

Lundberg, Anders, "Compliance with the Obligations of the Berne Convention: Some Questions Raised by the United States Implementation of Article 6bis", *NIR* 1993 nr 62, s. 257-265

Nordell, Per Jonas, "Den ideella rättens tvingande natur och överlåtbarhet", i *Festskrift till Mogens Koktvedgaard* 2003, s. 383-407

Nordemann, Axel, Scheuermann, Andreas, "Adherence of the United States to the Berne Convention – Report on a Berlin Copyright Conference", i *IIC* Vol. 23, No. 1/1992, s. 70-89

Strömholm, Stig, "Upphovsmans ideella rätt - några huvudlinjer", i *TfR* 1975 s. 289-338

Offentligt tryck:

Propositioner

1960/17 Förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

1990/91:149 Om radio och TV-frågor

2001/02:82 Ändrade regler om annonser i TV-sändningar

Utredningar

SOU 1956:25 Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk-
lagförslag av Aukotorrättskommittén.

NJA II 1961

Övrigt:

Rättegångshandlingar

Rosén, Jan, Reklamavbrott i TV-utsända spelfilmer – ett brott mot ideell rätt? – offentligrättsligt stöd för tolkning och tillämpning av en privaträttslig ordning. Rättsutlåtande inför processen i HD. Dnr: T2117, aktbilaga 6

Strömholm, Stig, Reklamavbrott i TV-sända filmer, Rättsutlåtande av den 30 januari 2006, åberopat i hovsrettsprocessen i mål nr T-451-05. Rättsutlåtandet finns att ladda ner på KLYS:s hemsida. www.klys.se/rattegangshandlingar.htm

Elektroniska källor

www.grn.se- Granskningsnämndens officiella hemsida. Här hittas Granskningsnämndens avgöranden samt nämndens uppbyggnad och funktion. Vidare hittas de offentligrättsliga reglerna som nämnden har att granska.

www.klys.se. KLYS hemsida. Här hittas bl.a. rättegångshandlingar till processen avseende Vilgot Sjöman och Claes Eriksson mot TV4.

www.wipo.org- World Intellectual Property Organizations officiella hemsida. Här hittas konventionstexten till Bernkonventionen samt vilka medlemsstater som ratificerat denna.

Rättsfallsförteckning

Tingsrätten

NIR 1971 s. 219 (Jag är Nyfiken-Gul).

Hovrätten

Högsta Domstolen

NJA 1971 s. 226 (Rydbeckmålet)

NJA 1974 s. 94 (Gunilla Rudling)

NJA 1975 s. 679 (Sveriges Flagga)

NJA 1979 s. 352 (Max Walter Svanberg)

NJA 1985 s. 807

Granskningsnämnden för radio och TV

SB 202/00

SB 203/00

SB 566/02